



**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANABİLİM DALI**

**TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ TANINMIŞ KARAKTERLERİN RESİM
SANATINA YANSIMALARI**

SÜMEYRA DÖNMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DR.ÖĞR.ÜYESİ ÖMER TAYFUR ÖZTÜRK**

KONYA-2024



Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sümeysra Dönmez		
	Numarası	21811901002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Resim / Resim		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Türk mitolojisindeki tanınmış karakterlerin resim sanatına yansıması			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Sümeysra Dönmez



T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ



Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sümeyra Dönmez		
	Numarası	21811901002		
		Resim / Resim		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr.Öğr.Üyesi Ömer Tayfur ÖZTÜRK		
	Tezin Adı	Türk mitolojisindeki tanınmış karakterlerin resim sanatına yansımaları		

ÖZET

İnsanoğlu ilk ortaya çıktığında hiçbir şey bilmiyordu mağaralarda yaşamlarını sürdürüyor çevreyi ve doğayı tanımaya çalışıyorlardı. Gerçek bir medeniyet kurana kadar bu böyleydi. İnsanoğlunun varoluşundan itibaren birçok uygarlık gelip geçmiştir. Bu uygarlıklardan bazıları varlığını sürdürebilmişken bazıları ise zamanla yok olup gitmişlerdir. Her toplumun örf, adet ve kültürü olduğu gibi mitolojisi de vardır. Bunun en güzel örneği Türk mitolojisidir. Mitoloji, insanların anlamlandıramadığı olayları, kavramları anlamlandırmak için başvurdukları bir inanç sistemidir.

Mitolojiler insanların yaşam biçimlerini kültürlerini inançlarını değerlerini yazılı ve görsel olarak örf ve adetlerden süregelen tarihi değerleri veren sanatlarını gösteren yazılardır. Bir toplumun mitolojisine bakıldığında o toplumun sosyokültürel yapısına ulaşılabilir. Sözlü veya yazılı Türk mitolojisi birikimlerine ulaşılabilir.

fakat resim sanatı açısından çok nadir Ressamlarımızın yapmış oldukları çizimler haricinde pek bir görsel bulunmamaktadır. Amacım Türk mitolojisinde yer alan tanınmış olan mitolojik karakterleri Resim sanatında görebilmek bir sanatçının gözünde bir Türk ruhuyla sanatına nasıl yansıttığını gösterebilmektir. Milletimize Türk destanını ve Türk mitolojik karakterlerin destanlarda yer alan kahramanların bir tek zihinde değil de resim sanatında da yaşatabilmektir.

Mitolojik karakterleri yaşatabilmenin en güzel yolu mitolojik karakterleri Göze hitap edebilecek şekle getirmektir. Kulaktan kulağa duyma veya dilden dile dolaşmalar zamanla unutulacaktır. İsimler akılda da kalmayabilir fakat görsel zekada akıllarda kalması biraz daha kalıcı olur. Örneğin bir heykel, bir tuval resmi, bir duvar freski ile ortaya konulduğu zaman kalıcılığıyla göze, zihne ilham olur ruha zevk verir. Böylece kolaylıkla unutulmaz.

Anahtar kelimeler: Mitoloji, Türk mitolojisi, Mitolojik karakter, Resim sanatı.



ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Sümeyra Dönmez		
	Student Number	21811901002		
	Department	Fine Arts X		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr.Öğr.Üyesi Ömer Tayfur ÖZTÜRK		
Title of the Thesis/Dissertation	Reflections of known characters in Turkish mythology on art			

ABSTRACT

When human beings first appeared, they did not know anything, they lived in caves and tried to get to know the environment and nature. This was until we established a real civilization. Many civilizations have come and gone since the existence of human beings. While some of these civilizations survived, some disappeared over time. Every society has its own mythology, as well as customs, traditions and culture. The best example of this is Turkish mythology. Mythology is a belief system that people use to make sense of events and concepts that they cannot understand.

Mythologies are writings that show people's lifestyles, cultures, beliefs, values, and their arts, which give historical values based on customs and traditions, in written and visual form. By looking at the mythology of a society, the socio-

cultural structure of that society can be reached. Oral or written Turkish mythology accumulations can be accessed, but in terms of painting, there are not many visuals other than the drawings made by our very rare painters. My aim is to see the well-known mythological characters in Turkish mythology in the art of painting and to Show how an artist reflects them in his art with a Turkish mythological characters and heroes in the epics, not only in the mind but also in the art of painting.

The best way to keep mythological characters alive is to make mythological characters appealing to the eye. Word of mouth or Word of mouth will be forgotten over time. Names may not be remembered, but with visual intelligende, they are a little more permanent. For example, when presented with a sculpture, a canvas painting, or a Wall fresco, it inspires the eye and mind with its permanence and gives pleasure to the soul. So it is not easily forgotten.

Keywords: Mythology, Turkish mythology, Mythological character, Art of painting.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜRLER

Bu çalışmada Türk mitolojisinin genel bilgileri ve Türk mitolojisindeki destanlar genel hatlarıyla açıklanarak Türk mitolojisindeki tanınmış karakterlerden ve onların özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda karakterleri çizime dönüştüren resim sanatına taşıyan ressamlardan bahsederek Türk mitolojisindeki tanınmış bazı karakterlerin özellikleri açıklanarak resim sanatına nasıl yansıtıldıkları gözlemlenmiştir. Resim sanatına yansıyan karakterlerin çizimleri üzerinden yorumlar yapılmıştır.

Çalışma sürecinde bana destek olan katkılarını esirgemeyen başta tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ömer Tayfur ÖZTÜRK'e ve bu süreçteki kazanımlarımı önceden aldığım eğitimim de bana bilgilerini en güzel şekilde aşıl原因an diğer değerli akademisyen hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Saygılarımla,
Sümevra DÖNMEZ

Konya, 2024

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Konusu Ve Problemi.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	2
1.3.Araştırmanın Önemi.....	2
1.4.Araştırmanın Varsayımları.....	3
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.6.Araştırmanın Yöntemleri.....	3
1.6.1.Veri Toplama Araçları.....	3
1.6.2.Evren ve Örneklem.....	4
1.6.3.Veri Analizi.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Mitoloji.....	4
2.1.1. Türk Mitolojisi.....	7
2.1.2. Şamanizm ve Gök Tanrı.....	7
2.2. İslamiyet önce Türk destanları.....	8
2.2.1.Yaratılış Destanı.....	9
2.2.2Alper Tunga Destanı.....	11

2.2.3. Şu (Saka) Destanı ve Tomris Han.....	12
2.2.4. Atilla Destanı.....	14
2.2.5. Ergenekon Destanı.....	15
2.2.6. Bozkurt Destanı.....	16
2.2.7. Türeyiş ve Göç Destanı.....	17
2.3.İslamiyet sonrası Türk destanları.....	18
2.3.1. Manas Destanı.....	18
2.3.2. Satuk Buğra Han Destanı.....	20
2.3.3. Battal Gazi Destanı	22
2.3.4. Danişment Destanı.....	24
2.3.5. Dede Korkut Destanı	25
2.3.6. Timur Destanı	27
2.4. Türk mitolojisindeki tanınmış karakterler.....	28
2.4.1. Kayra Han.....	28
2.4.2. Ülgen.....	28
2.4.3. Ak Ana.....	29
2.4.4.Erlik Han.....	29
2.4.5. Mergen.....	29
2.4.6. Kızagan	30
2.4.7. Umay Ana.....	30
2.4.8.Su İyesi.....	30
2.4.9. Asena.....	30
2.4.10. Alper Tunga.....	31
2.4.11. Gök Sakallı Hızır.....	31
2.4.12. Tepe Göz.....	31
2.4.13.Çift Başlı Kartal.....	32
2.4.14. Anka Kuşu.....	33
2.4.15. Kıştey.....	33
2.4.16. Ötügen.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. Türk mitolojisindeki tanınmış karakterlerin resim sanatı açısından genel değerlendirmesi.....	34
3.1.1.Can Göknil'in Resimlerinde Türk mitolojik karakterler.....	35
3.1.1.1. Tanrı Ülgen ve Kuş Ağacı.....	35
3.1.1.2. Umay Hatun.....	37
3.1.2. Bartu Bölükbaşı'nın Resimlerinde Türk mitolojik karakterler.....	38
3.1.2.1. Mergen.....	38
3.1.2.2. Tepegöz	39
3.1.3. Havva Marta'nın Resminde Türk mitolojik karakter Anka Kuşu.....	41
3.1.4. Mor Than'ın Resminde Türk mitolojik karakter Atilla.....	43
3.1.5. Ertaç Altınöz'ün Resimlerinde Türk mitolojik karakterler.....	45
3.1.5.1.Kayra Han.....	45
3.1.5.2. Alp Er Tunga.....	46
3.1.7. Peter Paul Rubens'in Resminde Türk mitolojik karakter Tomris Hatun.....	47
3.1.8. Mehmet Başbuğ'un Resminde Türk mitolojik karakter Dede Korkut.....	48
3.1.9. Emir Timur'un Resminde Otoportre.....	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Sümeýra Dönmez uygulama çalışmaları.....	50
4.1.1.Kurt.....	50
4.1.2.Su İyesi.....	51
4.1.3.Alp Er Tunga.....	52
4.1.4.Kayra Han.....	53
4.1.5.Umay Ana.....	54
5. SONUÇ.....	55
6. KAYNAKÇA.....	58
6.1. Görsel Kaynakça.....	60

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Can Göknil, Tanrı Ülgen ve Kuş Ağacı, 131x37cm, ahşap fırıncı küreği üzerine akrilik, 1994.....	36
Resim 2: Can Göknil, Umay Hatun I, 25x25 cm, gravür, 1995 (renkli ve siyah beyaz).....	
Resim 3: Bartu Bölükbaşı ‘‘Mergen’’ illüstrasyon.....	35
Resim 4 : Bartu Bölükbaşı ‘‘ Tepegöz ve Basat’’ İllüstrasyon.....	37
Resim 5: Havva Marta ‘‘Anka Kuşu’’ 90x100 cm. T.Ü.Y.B. 2008.....	39
Resim 6 : Mor Than, "Attila" 176x255 cm, 1899.....	41
Resim 7 : Ertaç Altınöz, 2009, "Kara Han"	43
Resim 8 : Ertaç Altınöz, 2009, "Alp Er Tunga.....	44
Resim 9 : Peter Paul Rubens, "Tomris Efsanesi" eseri.....	45
Resim 10: Mehmet Başbuğ, ‘‘Dede Korkut’’ 80x110 cm, T.Ü.Y.B, 2005.....	47
Resim 11 : Emir Timur, Yağlı Boya Tablosu.....	48
Resim 12 : Sümeyra Dönmez ‘‘Kurt’’ 70x100 cm T.Ü.A.B.....	49
Resim 13 : Sümeyra Dönmez ‘‘Su İyesi’’ 70x100 cm T.Ü.A.B.....	50
Resim 14 : Sümeyra Dönmez ‘‘Alp Er Tunga	51
Resim 15 : Sümeyra Dönmez ‘‘Kayra Han’’ 70x100 cm T.Ü.A.B.....	52
Resim 16: Sümeyra Dönmez ‘‘Umay Ana’’100x150 cm T.Ü.A.B.....	53

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

Mit

“Mythos’ veya ‘ mit’ söylenen, ya da duyulan söz anlamlarında olup, masal, hikâye, efsane karşılıklarında kullanılmaktadır. Bu bakımdan tanrılar, kahramanlar, geçmiş çağların olaylarını konu edinip anlatan masallar, hikâyeler, efsaneler şeklinde tanımlanabileceği gibi, bir toplumda hikâye ve masal türünde canlı olarak yaşayan eski gelenek ve görenekler bütünü, ya da milletlerin eski hayatlarını sembolik niteliklerde anlatan hikâye ve masallar; kısaca efsanelerdir. İslam kültür literatüründe ‘esatir’, ‘usture’ şeklinde ifade edilir.” (Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, 1990: 44-45.)

Mit, toplum arasında örf olarak yayılan, halkın hayal gücü vasıtasıyla şekil değiştirebilen tanrıçalar, tanrı ve evrenin doğuşu ile ilgili bir görüntü ya da davranışın daha iyi anlaşılabilmesi için kendi gözünün önünde canlandırarak anlatımı olan halk hikayesi olarak tanımlanmaktadır.

Mitoloji, terim olarak Yunanca “mythos” kelimesinden türetilmiştir aynı zamanda uydurulmuş söz anlamına da gelir. Tüm kültürlerin inanışlarını ve efsanelerini konu edinerek inceleyen mitoloji bilim dalı haline gelmiştir (Gültepe, 2015, s.17-18) .

Genel olarak Mitoloji bir toplumun inançlarını, efsanelerini, kahramanlarını yaratılış ve evren ile ilgili bütün sözlü veya yazılı olarak anlatılanların yorumlanıp, anlamlandırılmasını inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. İnsanoğlu varoluşundan itibaren ilgisini, merakını veya herhangi bir olay ya da korktuğu bir anı anlayabilmek için etrafında gözlemlendiği bitki, hayvan veya doğadaki yaşanan olayları o an ki ruh haliyle, duygu ve bilgi birikimleriyle anlamlandırıp yorumlama çabası içerisinde olmuşlardır. Bu yorumlama ve insanların kendi içlerinde anlamlandırıp dillendirmesi sonucunda her toplum kendi dinini, kültürünü bununla birlikte örf ve adetlerini benimseyip kendi farklılıklarını ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte doğan semboller. Mitolojiler ve efsaneler ortaya çıkmıştır.

Türk mitolojisinde gökyüzündeki; yıldız, ay, güneş, dönüşüm ki; dağ, su, ağaç, taş, hayvanlardan; kurt, geyik, öküz at gibi birçok varlık kutsal mit olarak sayılır. Türkler önce putları sonra hayvanları kutsallaştırdılar. Hayvanlardan özellikle kurt Çevik ve hareketli güçlü

bir yapıya sahip olduğu için Türkler kurdu otaklarında ve bayraklarında bir motif olarak onu kutsallaştırarak yüceleştirmişlerdir. Türkler kurt gibi sürekli Göçebe hayatı yaşayan ve zorlu hayat şartları ile mücadele eden insanlardır. Kurt sembolü o kadar önemlidir ki Türkiye Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk bile 1927'de İngiltere'ye 88 altın karşılığında bastırıldığı Türk bankı notlarının üzerine sembol olarak kurt figürü koydurtmuştur.

Bir kavmin yaşamını sürdürdüğü coğrafya, o milletin yaşayış tarzının biçimlenmesinde rol oynayan en önemli unsurlardan birisidir. Toplumun olayları anlayıp kavrama biçimleri ve hayatlarında oluşan nitelikler milli değerlerin oluşumunu meydana getirmektedir. Bu değerler toplumun öz yapısının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Mitler, zaman içerisinde olgunlaşır, ataların yaşamlarıyla ilgili olayları canlandırır. Yaşam felsefesi haline dönüşerek milletlerin kültürünü şekillendirirler ve aynı zamanda mitler insanın geçmiş ve gelecekle bağ kurmasını sağlar. Mit ihtiyaçtan doğmuştur ve bir topluluğun da ürünüdürler. O topluluğun kuruluşunu yansıtır ve onu yasal kılar.

Türk mitolojisi Türk tarihinde önemli bir yere sahiptir. Mitolojik destanlar Türklerin değerlerini inanç ve kültürlerini yansıtır. Türk mitolojisinde birçok Tanrı melek ve Kahramanlar yer almaktadır. Türk mitolojisinde yazılı veya sözlü olarak betimlenen mitolojik öğeler, simge, semboller ve karakterler zamanla birçok sanatçı tarafından resmedilmiştir.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; Türk Mitolojisindeki tanınmış karakterlerin resim sanatındaki yansımaları başlığı altında resim sanatında genel bir yaklaşımla Türk mitolojisinde tanınmış bazı karakterleri nasıl ele aldıkları eserlerine nasıl yansıttıkları incelenerek resim sanatındaki önemine vurgu yapılacaktır.

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma, Türk mitolojisinde bilinen karakterlerin nasıl değerlendirildiğini resim sanatına nasıl yansıtıldıkları vurgulanmaya çalışılmıştır. Bir milletin, milli kültür ve değerlerinin nesiller boyu korunabilmesi için o milletin mitolojisinin varlığını daima sürdürmesi gerekir. Çünkü Mitoloji, bir milletin kültür ve gelenekleri gibi milli şuurunu da oluşturmaktadır. Sanatın üreticisi olarak bilinen insan, doğuştan itibaren bir arayış, istek ve korku içerisinde olmuştur. Bu da insanlara anlam yükleyemediği birçok şeyi mitolojik ilkeler ile sanata esin kaynağı olacağı düşünülmüştür. Öyle ki birçok sanatçıya da ilham kaynağı olmuş eserlerinde kendi kişisel karakterlerini de oluşturmalarına vesile olmuştur.

1.4 ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Türk mitolojisinin doğuşundan itibaren tanınmış bazı karakterler ön planda tutularak resim sanatındaki önemine vurgu yapılarak bazı eserler üzerinde yorumlamalar anlatılmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan bazı tanınmış karakterler ve bu karakterler üzerine yapılmış eserlerin çözümlenmesi yapılarak resim sanatında nasıl bir öneme sahip olduğu varsayımı yapılması sağlanacaktır.

1.5 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Yapmış olduğum bu çalışmada Türk mitolojisinin, mitolojik efsaneleri ve destanlar konu edinilerek, Türk mitolojisindeki tanınmış bazı karakterler ve resim sanatındaki önemine değinilerek bunun üzerine bazı eser çalışmaları araştırılarak sanatsal açıdan değerlendirilip yorumlanmıştır. Türk mitolojisini, efsaneleri ve destanları kapsamaktadır. Bu kapsamda tanınmış karakterler olarak on beş mitolojik karakterin resimdeki yansımaları ele alınmıştır. Bu bağlamda karakterleri eserlerine yer veren sanatçılar şunlardır: Can Göknil, Havva Marta, Mor Than, Eugune Ferdinand, Ertaç Altınöz, Peter Paul Rubens, Mehmet Başbuğ, Emir Timur Eserleri incelenip değerlendirilmiştir. Toplamda 8 sanatçının eserleriyle sınırlandırılmıştır.

1.6 Araştırmanın Yöntemleri

Bu araştırmada nitel araştırma tekniği ile görsel veriler incelenmiş ve tarama tekniği kullanılacaktır. Konuyla ilgili yerli yabancı dillerde yazılmış makaleler, kitaplar, dergiler, tezler ve internet siteleri araştırmaları yapılmıştır. Tez merkezi, Yüksek Öğretim Kurumunda yayınlanmış tezler araştırmada kullanılmıştır. Türk mitolojisindeki tanınmış karakterlerin resim sanatına yansımalarının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bu araştırmada, Literatür kaynak tarama tekniği kullanılacaktır. Bu araştırma için çeşitli bilimsel kitaplar, sanat dergileri, tez ,kataloglar ve internette yayınlanmış makaleler, videolar ve müze web sayfaları taranması ile yapılacaktır. Gazete, medya ve sanat dergilerinde yayınlanan sanatsal yazılardan, sanat galerilerinden ve sanatçıların eserlerinden dokümanlar incelenerek nitel araştırma modeli kullanılacaktır.

Bu araştırmada Türk Mitolojisinin ortaya çıkışı ve Türk mitolojisindeki karakterler ele alınarak nasıl var oldukları ve bunun üzerine yapılan bazı eserlerin incelenmesi yapılarak resim sanatına nasıl yansıtıldıkları ele alınarak çalışmanın evreni oluşturulacaktır.

Türk Mitolojisindeki tanınmış karakterlerin resim sanatına yansımaları ele alan tez ve makale incelenmesi yapılarak Türk Mitolojisinin ortaya çıkışından itibaren bilinen Türk Mitolojik karakterlerin resim sanatına nasıl yansıdığı ve bazı mitolojik karakterlerin kağıda nasıl aktarıldığı incelenip araştırmanın amacına uygun analizler yapılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. MİTOLOJİ

Mitler, destan, masal, efsane gibi çeşitli bölümlerin içinde bugüne kadar gelerek Hayat hakkındaki sorulara geçmişten bir cevap olur. Mitoloji birçok farklı alanları etkilemiş yeni çeşitlerin oluşmasına sebep olmuştur. Mitler anlatılara dönüşmüş heykel resim kabartmalara ve duvar prensiplerine yansımıştır. Çeşitli toplulukların kültürlerinin oluşmasında önemli bir unsurdur. Kökeni Antik Yunan'a dayanmaktadır. Mitoloji kelimesi mitos ve logos kelimelerinin birleşmesinden meydana gelir. Mitos "söylenen, duyulan" anlamlarına gelir. Logos ise "söz ve bilim" Anlamlarına gelir.

Dünya mitolojilerinde mitoslar sanat eserleriyle bir bütün halindedir. Mitosları ortaya çıkaran toplumlar, mitosları nesilden nesile aktarmışlardır. Toplumun gelişim süreci içerisinde gelenekleri, örf ve adetlerine bağlı kalınarak ortaya koydukları sanatsal ürünler geçmişten bugüne kalan mitolojik değerlerin yansımasıdır. Türk mitolojisi MÖ. dönemlerden günümüze kadar farklı kültürlerin dahil olmasına rağmen kendi benliğini asla kaybetmemiştir. Fakat etkilenildiğini söylemek mümkündür.

Mitos (mytos), Yunanca kelimesinde söz, öykü anlamına gelir. Mitoslar, ilkel insan topluluklarının, evreni, dünyayı ve doğa olaylarını kişileştirerek yorumlamak, henüz sırrını çözemedikleri yaşamın ve evrenin çeşitli görüntülerini bir anlam kolaylığına bağlamak gereksiniminden doğmuş öykülerdir (Necatigil, 1995 : s. 13)

Tarih öncesine dayanan Mitoloji, efsane ve masal olarak da tanımlanır. Mitoloji geçmişte yaşanan farklı kültür topluluklarının kendilerince oluşturdukları söylenceleri ve bu söylenceleri anlamlandırıp onlara farklı isimler vererek kutsal anlamlar yüklemişlerdir.

Mitler kutsal hikâyeleri kapsarlar. Mitlerde daima yaratma durumu söz konusudur. İlkel çağlarda yaşanan olayları anlatır. Olayların oluşum ve gelişimini ele alır. Gerçekte olmuş olan olayları anlatır. Mitte yer alan karakterlerin her biri olağanüstü varlıklardır. Mitlerin neler yapabildikleri eski çağlardan bu yana biliniyordu. Bu karakterlerin yaratıcı özelliklerini gösterir. Olağanüstü varlık olduklarını açıklamaktadır. Tümüyle bunlar dünyanın var olmasına katkı sağlayan ve günümüze kadar getirilen gerçek değerlerdir. Mit, bir

yaratılışı, evrenin oluşumunu, doğa olaylarının nasıl meydana geldiğini bizlere anlatır (Seyidoğlu, 2009, s.16).

2.1.1. TÜRK MİTOLOJİSİ

Türkler ilk kez Sibirya bölgesinden ortaya çıkmışlardır. O dönemlerde Türk ismini alıp almadıkları bilinmemektedir. Türk Mitolojisi ile ilgili çok fazla farklı görüş ve fikir ayrılıkları vardır. Türklerin yaşadığı anayurt olarak bilinen Orta Asya'da insanlık adına büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Türkler bu geniş coğrafya da tam olarak nerede yerleşik hayata geçtikleri bilinmemektedir. Orta Asya bölgesinde kuzey doğuda kalan kısımda yer alan Selenga ve Orhun ırmakları boylarında var olup çoğaldıkları bilinmektedir. Türklerde at figürü bir ulaşım aracı olarak kullanmışlar ve bu süreçte tüm Asya'ya yayılmışlardır ve egemenliklerini kurmuşlardır. Bundan dolayıdır ki, yontma taş devrine kadar uzanan eski devirlere ait olan Türk Kültürü izlerine Orta Asya'nın birçok yerlerinde aynı anda rastlanmak mümkündür.

Orta Asya'da yaşamış olan Türk halklarının inandıkları eski inançlardan ve mitlerden oluşmaktadır. Türkler nereye göç ederlerse oraya kendi inançlarını kendi kültürlerini yaymıştır ve yaşamış oldukları coğrafyalardan da etkilenmişlerdir. Türk mitolojisini oluşturan ana metinlere baktığımızda karşımıza büyük zenginlikler çıkmaktadır. Bunlar Altay-Yakut Türklerinin epikleri (destanları) Ergenekon destanları, Dede korkut destanları, Göktürk mitleri, Oğuz hunlarının destanları ve Bozkurt mitleri Türk mitolojisinin ana metinlerini oluşturmaktadır.

Türk mitolojisi, Türk toplumunun kültüründe yer alan tanrılar, tanrıçalar, inançlar, ilahi(kutsal) ruhlar, efsaneler, olağanüstü olaylar ve destanlar aynı zamanda kahramanlar, doğa olayları, evren ve tüm canlıların yaratılışları hakkında yazılı veya sözlü anlatımların tümünü kapsamaktadır. Dünyanın, evrenin ve insanın yaratılışı ile ilgili olarak farklı Türk yerleşmelerinde büyük ölçüde ortak olan mitler bulunmaktadır. Günümüze çoğunlukla sözlü kültür olarak ulaşan bu mitler, yeni din, yeni dil ve yeni kültür çevrelerinin etkisinde kalmış ve kısmen değişikliğe uğrasalar bile özelliklerini korumayı başarmışlardır (Duran,2012: 112). Mitoloji denilince akla ilk gelen genelde Yunan mitolojisindeki karakterlerdir. Örneğin Zeus, Pegasus vs. karakterleri gözümüzde canlanır. Ancak Türk mitolojisi denilince akla pek de gözde canlanacak bir şeyler gelmez. Oysa ki Yunan mitolojisindeki Zeus ne ise bizdeki yani Türk mitolojisindeki göklerin tanrısı Ülgen de o konumdadır. Bir başka örnek de Hermes ve Athena Yunan mitolojisinde savaş tanrısı olarak bilinir fakat Türk mitolojisindeki Mergen ve

Kızagan da savaş tanrısı olmalarına rağmen fazla bilinmemektedir. Mitolojik efsaneler geçmişten bugünüme kadar birçok farklı sanat yapıtlarında yer almıştır. Türk mitolojisi, derin ve zengin kültürel miraslara sahiptir. Mitolojik karakterler birçok sanat formunda olduğu gibi resim sanatında da sıkça yer almıştır.

Türk mitolojisi ile alakalı önemli analizleri olan Prof. Dr. Bahattin Ögel'e göre;

“Türk milletinin başarılarını, yalnızca kılıcının kuvvetine bağlamak doğru değildir. Her Türk ailesinde, gerçeğe dayanan bir tabiat bilgisi vardı. Çünkü onlar, tabiat içinde doğmuş, tabiatla yaşamış ve tabiatı yenmeğe çalışmışlardı. Bunun için de bilgileri gerçektir ve gerçeğe dayanıyordu. Tabiat düzenine göre bir mantık ve yine, aynı düzene göre kurulup işleyen bir cemiyet vardı. Hisleri düşüncesi tabiatla dayanıyordu ve bundan dolayı da gerçekçi idi. Yine gerçek yönleri ile tanıdığı tabiat olaylarına bir kişilik verip, onlarla beraber yaşamağı da ihmal etmiyordu. Hayaller ve hisler madde ile birleşiyor ve böylece de bir mitoloji doğuyordu. Eski Türklerde, tabiat düzenine göre kurulmuş ve zaman birimlerine göre işleyen bir mitoloji vardı. Bunun için de Türklerde mitoloji, daha çok bir ideal ve ülkü düzeni idi” (Ögel, 1971, s.6).

Türk boyları yaşamı boyunca tabiatla varlıklarını sürdürdüklerinden dolayı, doğayı ve yaşadığı bölgeleri çok iyi tanıyarak doğrudan bilgi sahibi olmuşlardır. Öyle ki bu bilgi birikimleri sayesinde düşünceleri ve hissettikleri gerçek oluyordu. Tabiatla dayanan hisleri, gerçek yönleriyle keşfettiği doğa olaylarını bir şahıs haline getirerek onlarla beraber hayat sürdürüyorlardı.

Türk milletinin zengin ve manevi değerlerini ortaya çıkaran mitler, ideolojik olarak, hem siyasi olarak, hem de beğenilen, siyasi ve iktisadi algıların esasında (temelinde) yer almıştır. Toplumun hem estetik hem de edebi yönünden yaratıcılığının başlangıcını oluşturmuştur. Bu başlangıç halk müziği gereçlerinde, güzel sanatlarda, destanlarda, masallarda ve efsanelerde olmak üzere birçok farklı sahada kendini öne çıkarmıştır (Bayat: 2007: 18).

Güzel sanatların bir dalı olan resim sanatı mitolojiden her daim bir mücevher olarak yararlanmıştır. Sadece yazı alanında değil resim sanatında da Yunan ve Roma mitolojileri ile Anadolu'da var olmuş olan birçok farklı uygarlığa ait mitolojik unsurlar, mitolojik karakterler, Çağdaş Türk resim sanatı içerisinde kendine bir şekilde az ya da çok yer bulmuşken, zengin Türk mitolojisine ait unsurlar hiçbir zaman tam anlamıyla dikkate alınmamışlardır. Oysa Batı resim sanatı içerisinde gerek Yunan gerekse Roma mitolojisine ait

unsurlar tarihsel süreç içerisinde devamlı resim sanatı içerisinde ya da sanatın diğer dallarında çok yaygın bir şekilde kullanılmıştır (Doç & Gögebakan, 2013).

2.1.2. ŞAMANİZM VE GÖK TANRI

Gök Tanrı

Türklerin en eski dini inancı olarak bilinen Tengricilik yani Gök Tanrı inancı ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. En eski bilgilere MÖ 3000 yıllarına ait Çin kaynaklarında yer almaktadır. Tengri Göktürklerin asıl ilahıdır. Koruyucu bir tanrı olarak bilinmektedir. Türkleri koruduğu bilinir. Gök Tanrı mavi gök anlamına gelmektedir. Gök Tanrı inancı Moğol ve Eski Türklerde daha çok yaygın olarak inanıldığı bilinmektedir. Türkler, gök yüzünün sonsuzluk olarak görmektedir öyle ki İslâmiyet'ten önce de "Gök Tanrı" inancı fazla olduğu görülmektedir. Gök Tanrıçılık Türklerin milli dini olarak da bilinmektedir. İslâm inancında Allah'ın her yerde olduğu bilinmesine rağmen, yukarılarda yani göklerde arama gibi bir çabaya da sahip oluşun esasında, gökyüzünü uçsuz bucaksız veya sonsuzluğun bir göstergesi olarak idrak etmelerinden dolayı ortaya çıkmıştır.. Gök Tanrı inancı yani monoteizm evrenin ve bütün kainatın yaratıcısı konumundadır. Türk mitolojisinde en yüce ve tek tanrı Gök Tanrıdır. Türk mitolojisinde Tengri, evrenin yaratıcısı olarak kabul edilmektedir ve tüm diğer tanrıların üstünde saygı görür.

Şamanizm

Şaman kelimesi sihir ve büyü işleriyle ilgilenen kişilere hitaben sihirbaz karşılığında kullanılmıştır. Şamanizm milattan önceki yıllardan bu yana Türklerin ve çevrelerindeki halkların İç Asya ve Orta Asya'da yaşadıkları bölgelerde uyguladıkları, Şaman ya da Kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştirilen bir inanç sistemidir (Çoruhlu, 2002: 15). Şamanlar genel bir ifadeyle kavimler tarafından Şamanizm dinine inanan, insanlar ve ruhlar arasında bağlantı olduğuna inanılan dindir. Aslında şamanlar doğada edindikleri bilgiler ve yöntemler sayesinde birçok hastalığın tedavisini bulmuşlardır. Dinsel törenleri yönetmede ve kötü ruhları uzaklaştırmada yardımcı olan kişilerdir. Şamanizm, gündelik hayatta var olan nesnelere ağacın, nehrin, taşın, suyun, yer yüzünün ve gökyüzünün koruyucu ruhlarının olduğunu düşünen, bu ruhlarla da Şaman aracılığı ile bağlantı kurulabileceğine inanan bir inanç sistemidir.

Yapılan araştırmaların sonucunda, Türklerin Şamanizmi; hem Orta Asya, hem Doğu ve Batı Sibirya Türk kültürleri başta olmak üzere, genel bir ifadeyle Türk Dünyasının varlığını sürdürdüğü, günümüze kadar gelmesini sağladığı Türk kültürünün can damarıdır

denilebilir. Şamanizm Türk kültürünü içinde barındırır. Sibiryaya ve Orta Asya bölgelerinde bulunan kaya resimleri bilim adamları incelemeleri sonucunda ilk Türk Şamanizm'inin, MÖ 2.yy'a kadar uzanan fiziki delil olarak kabul edilmektedir. Baykal Gölü'nün çevresinde bulunan kaya resimleri, Şamanların, MÖ 2.yy'ların ortalarında, Türk Şamanlarının mevsimlik merasimler düzenlediğini göstermektedir (Arslan, 2007: 53).

İslamiyet öncesinde Türklerin inanç sisteminde dünya üç bölümden oluşmaktaydı; gök, yeryüzü ve yeraltı. Gökyüzünde iyi ruhlar, yeryüzünde insanlar ve yeraltında kötü ruhlar olduğuna inanılır. En üst katman olan göğü Tanrı Ülgen temsil etmektedir. Eski Türkler ilk başlarda gökyüzü inancına sahiptiler. Yani Direkt olarak göğe tapmışlardır. Buna da Gök Tengri demişlerdir. Gök Tengri farklı türlerdeki Türk topluluklarında Ülgen, Kuday ve Kayrakan olarak bilinmektedir (Dalkıran, 2010: 9).

2.2. İSLAMİYET ÖNCESİNDE TÜRK DESTANLARI

Destanlar

Mitolojinin asıl kaynağı destanlardır. Türkler farklı topluluklardan oluşurlar ve her topluluğun kendi inanış ve yaradılış destanları ve efsaneleri vardır.

Destan için, "Bir milletin yaşamış olduğu maceraların, dünyaya bakışının ve ideallerinin, genellikle bir prototipten hareketle, bir kahraman etrafında birleştirilerek dile getirildiği, kendisine has bir geleneği olan anonim eserlerdir." (Yıldız, 2009: 7)

Destanlar bir milletin tarih içerisinde göç doğal afetler ve savaşlar dibi olayların tesiriyle manzum kahramanlık hikayeleridir. Zaman içerisinde bu hikayeler yeniden yazılarak Milli destanlar olarak yayınlamıştır. Türk destanları milli şairler tarafından yazılmamıştır ve bunun için tekrar yazılmamıştır. Konuları bakımından Türk Destanları hakkındaki bilgilere İran, Arap, Çin kaynaklarında görmekteyiz.

Türk Destanlar

Asya'da farklı bölgelerde Göçebe halinde yaşamış olan Türk boyları içlerinde çok sayıda destan barındırmaktadır. Türk Bozkır yaşamlarının izlerini taşıyan Türk destanları özellikle İslamiyet kabul edilmeden önceki Türk destanlarında hayvan motifleri olarak at, kurttan türeme, Bozkurt, Işık'tan var olma, gökten inme gibi görseller işlenmiştir. Kahramanlıklar savaşlar toplumsal eleştiriler ekonomik sıkıntılar gibi konular destanlarda yer almaktadır. Destanlar milletlerin kimliğinin niteliklerini ortak dünya görüşleri ile beraber beklentilerinin yanı sıra yanlışları da kusurları da destanlarına yansıtır. Türk destanları ait oldukları milletlerin siyasal, sosyal yapılarını, insanın, kainatın, yaratılışın, Kısacası Türk

milletinin doğuşunu, gelişimini, çöküşünü, yenilgisini, Zaferini, törelerini, dillerini ve kültürlerini bütün bu hadiseleri bir araya toplayarak yeni nesillere aktarırlar. Destanlar, Mitolojik karakterlerin en önemli unsurlarıdır. Mitolojik karakterler, genel olarak bir kültürün inançları, değerleri, efsaneleri aynı zamanda da hikayeleri doğrultusunda şekillenen, tanrı, tanrıça, kahraman ya da doğüstü varlıklar olarak görülebilen figürlerdir. Bu karakterler toplumun değerlerini doğa ile olan ilişkileri ve insan deneyimlerini simgeler.

Türk tarihinin gelişimine göre Türk destanları şöyle sıralanmıştır: Saka Destanları, Alper Tunga Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Şu Destanı, Hun Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Göktürk Destanları, Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı, Uygur Destanları, Türeyiş Destanı, Göç Destanı, Yakut Destanı, Yaratılış Destanı, Kırgız Destanı, Manas Destanı. İslamiyet öncesi Türk destanları, Türk kültür ve mitolojilerini yansıtan önemli eserlerdir. Bu destanlarda yer alan karakterler, savaş, kahramanlık, milletin birlik ve beraberliği gibi konulardan bahsedilir. Bu karakterler, resim sanatında çeşitli biçimlerde tasvir edilmiştir. Resim sanatındaki yansımaları, hem kültürel mirası hem de kahramanlık hikayelerini gözler önüne sermektedir. Karakterlerin resim sanatına yansımaları toplumun değerlerini ve kahramanlık anlayışlarını güçlendirmektedir. Geleneksel motifler ve Türk kültürüne ait süslemeler, bu eserlerde sıkça kullanılır ve izleyiciye derin bir duygusal deneyimde sunmaktadır. Desenlerden renk biçimlerine kadar, her detaylar bu karakterlerin kültürel önemlerine ve Türk destanlarının zenginliğini yansıtmaktadır.

2.2.1. YARATILIŞ DESTANI

Altay-Yakut Türklerine ait olan Yaratılış Destanı Türkler tarafından onaylanmış eski ve yeni dinleri kapsayan özellikle de Şamanizmin izlerini taşımaktadır. Yaratılış Destanı, İyi, kötü ve evrendeki düzeni konu edinmektedir. XIX. Yüzyılda Profesör Wilhelm Radloff tarafından ve Altay Türklerinin de söylentilerinden derlenerek yazıya geçirilmiştir. Destan, tanrıların en başında gelen Tanrı Ülgen'in dünyayı yaratması olayı anlatılır.

Sibirya ve Orta Asya bölgelerinden toparlanmış olan birden fazla yaratılış mitleri bulunmaktadır ancak bunlardan en çok bilinenleri Verbitskiy'nin düzenlediği ve Raloff'un derlediği Altay yaratılış Destanıdır. Her ikisi de yazılarında Altay ve çevrelerindeki milletlerin yaratılışa nasıl baktıkları ile ilgili bilgileri vermektedir. Verbitski aracılığıyla ortaya konulan Altay Türklerinin yaratılış destanında dünyanın yaratılmasından bahsedilmektedir.

Dünyada daha hiçbir şey yokken, dünya sadece sudan oluşmaktaydı. Henüz yer, gök, Ay ve güneş yoktu ve Tanrı Ülgen ise suyun yüzeyinde uçuyordu. Konmak için bir yer arıyordu ve yeryüzü su ile dolu olduğundan dolayı duracak bir yer bulamakta zorluk çekiyordu. Tam o sırada gökyüzünden Ülgen'e bir ses yükseldi " önündeki tut emrini verdi. Ülgen bu emire uyararak elini uzattı ve o anda denizden çıkan bir taşı tutarak ona oturdu. Böylelikle üzerinde duracağı bir yer bulmuş ve dünyayı yaratmaya karar vermiştir. Dünyayı nasıl yaratacağına karar vermeye çalışırken, denizin altında yaşayan Ak Ana ortaya çıkmıştır. Ak Ana Ülgen'e" de ki hep yaptım oldu de" dedi ve birden ortadan kaybolup denize dalıp gitmiştir. Ülgen yere bakarak "yer yaratılsın" dedikten sonra denizden yer ortaya çıktı. Ülgen gökyüzüne bakarak "yaratılsın Gök" diyerek gök yaratıldı ve böylelikle dünya yaratıldı.

Ülgen dünyayı yarattıktan hemen sonra üç balık yaratıp bunların üstüne dünya koydu. Bu balıklar dünyanın yanlarına konuldu bir başka balık ise dünyanın tam ortasına konuldu. Ortadaki balığın başı kuzey yönüne bakıyordu. Bu balığın başı hep kuzeye bakması gerekiyordu başı az önüne eğildiğinde Tufan çok eğildiğinde Dünyayı su basardı. Bu balığın başı dik durması gerekiyordu ve bu yüzden başı zincirlerle ortada yer alan bir sütuna bağlıydı. Kontrolünü sağlayan şey ise Mangdaşire (karakter)'dir. Aradan zaman geçtikten sonra balığın başı aşağıya çok inmiş ve cihan tufanı gerçekleşmiştir.

Dünyayı yaratan Ülgen Altın dağına oturmuştur. Büyük dağlardan biri olan Altın dağı güneş ve aya çok yakın mesafede neredeyse değişiyor görünümünde yer ve gök aralarında yer almaktaydı. En Baş Ucunda Yükseklerde Ülgen oturmaktaydı. Dağın yamaçları hemen hemen bir insanoğlunun boyuna yakındır. Dünyanın ortaya çıkışı altı günde olmuştur. Ülgen ise yedinci günde uyuduktan sonra sekizinci günde uyanmıştır.

Aradan zaman geçtikten sonra bir denizde suyun yüzeyinde toprak parçası gören Ülgen daha dikkatli baktığında insana benzer bir kil tabakasının olduğunu fark eder. Toprağın parçasına eğilerek insana dönüşün dedi ve toprak parçası o anda insana dönüştü. Ülgen insana dönüştürdüğü kişiye erlik adını verdi. Ona kardeşi olmasını söyledi ve Erlik Ülgen'in kardeşi oldu. Erlik yaratıldıktan sonra sürekli gezdi eğlendi ve bir süre sonra hırslanarak her şeyden üstün olmak istedi ve Ülgen'i de düşman olarak gördü. Ülgen bu durum karşısında yedi insan daha yaratıp baş yönetici olarak Maytere'yi görevlendirmiştir (İnan,A., 1986: 19-21). Yaratılış destanı, birçok sanat dallarında farklı şekillerde ele alınmıştır. Karakterler, mitolojik öğeler ve semboller, resim sanatında da kendine yer edinmiştir. Resimlerde genellikle yaratılışın sembelleri yer almaktadır. Tanrı'nın dünyayı yaratması gibi ışık ve karanlığın ayrılması gibi sahneler sıkça tasvir edilmiştir. Resimlerde işlenen semboller,

karakterlerin özelliklerini ya da ruh hallerini yansıtabilir. Yaratılış destanındaki karakterler, genellikle Tanrı, hayvan ve insan gibi figüratif şekillerde resmedilir. Bu figürler, hareketli ve dinamik bir şekilde sunulabilir. Resimlerde Yaratılış teması sanatçılar tarafından daha çok canlı renklerle ifade edilir. Doğanın, yaşamın ve enerjinin gücünü vurgulamak için sıcak tonlar tercih edilmektedir. Resimlerde ele alınan ikonografik unsurlar, çeşitli mitolojilerden ve dinlerden beslenerek karakterlerin anlamını derinleştirmektedir. Yaratılış sahneleri genellikle doğa ile iç içe işlenmektedir. Bu da karakterlerin oluşturduğu evrenle olan bağlantısını vurgulamaktadır. Bu unsurlar Yaratılış destanını sayısız sanat eserine ilham vererek zengin bir görsel anlatım oluşturmaktadır.

2.2.2. ALP ER TUNGA DESTANI

Türklerin bilinen en eski destanları arasındadır. MÖ 7. Yüzyıllarında yaşamış bir Saka hükümdarı olarak bilinmektedir. Bu yüzyılda Türk-İran savaşlarında ün kazanıp savaşlarda İran ordularına karşı galip gelmiş ve sonunda İran hükümdarı olan Keyhüsrev'e yenilerek öldürülmüştür. Alp Er Tonga ismine ilk kez Orhun Abidelerinde rastlamaktayız. Bu destan birçok kaynaktan yer almakla birlikte en detaylı bilgilere "Divanü Lügati't-Türk", "Şehnâme", "Kutadgu Bilig", "Süleyman-nâme" ve "Taberî" adlı eserlerde rastlamaktayız. Alp Er Tunga, türk kaynaklarında Süleymanname'de Efrasiyab olarak geçer. Buradan İran tesirinin etkisinde kaldığını söyleyebiliriz. Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eserinde Alp Er Tunga hakkında önemli bilgiler vermektedir. Metnin bir kısmı şöyledir:

"Bedük bilgi birle öküş erdemi

Biliglik ukuşlug budun ködrümi"

(O yüksek bilgiye ve çok faziletlere sahip idi, bilgili, anlayışlı ve halkın seçkini idi.)

"Ne ödrüm ne ködrüm ne ersig eren

Ajunda tetig er yidi bu cihan"

(Ne seçkin, ne yüksek, ne yiğit adam idi; zaten âlemde ferâsetli insan bu dünyaya hâkim olur.)

"Ajunçika erdem kerek ming tümen

Anın tutsa il künk iterse tuman"

(Dünyaya hâkim olana binlerce fazilet lazımdır; o bunlar ile eli günü idare eder ve sisleri dağıtır.)

“Kılıç ursa bıçsa yağı boynını Törü birle tüzse ili budnını”

(O bunlar ile kılıç çalar ve düşmanın boynunu keser; memleketi ve halkını kanun yolu ile nizam altında bulundurur.) (Yusuf Has Hacib, 1979:43).

Alp Er Tunga için Divanü Lügati't-Türk'te ağıtlar yer almaktadır. Alp Er Tunga, resimlerde kahraman olarak zırh giyerken, kılıcıyla düşmanlarına meydan okuduğu bir sahnede betimlenmektedir. Bu tasvirlerde, arka planda savaş sahneleri veya efsanevi doğa unsurları yer almaktadır.

2.2.3. SU (SAKA) DESTANI VE TOMRİS HAN

M.Ö 4. Yüzyılda yaşayan Şu isimli bir Türk Hakanının anıları, hayatı ve Büyük İskender'in Türk yurduna yürüdüğü anlarda gerçekleşen olaylardan bahseder. Bu destan Türk boyları arasında dilden dile anılarak büyümüş ve varlığını sürdürerek Divan-ü Lügati't- Türk de “Türkmen” maddesinde yer almıştır. Aynı zamanda da Kaşgarlı Mahmud tarafından kayda geçirilmiştir. Arapların Zülkarneyn diye hitap ettikleri aslında Büyük İskenderdir.

Şu Balasagun yakınlarında “Şu” isminde bir kale inşa etmiştir. Şu'nun kendine ait Sarayı Balasagun'dadır. O dönemlerde Şu kalesinde ve Balasagun'da çokça ordu yer alıyordu. Şu'nun güçlü, sağlam bir orduya sahip olduğu biliniyor. Aynı dönemde Doğu seferini yapmak için yola koyulan Makedonya Kralı İskender Ön Asya'dan başlayarak İran'a kadar önüne gelen orduları yenmiş ve ülkelerini ellerinden almıştır. İskender Türklerin yurduna doğru ilerlerken Şu'nun askerleri İskenderi farketmiş ve olayı bildirmişlerdir. Hakan şu ve beraberinde gelen askerleri Çin sınırına kadar geldi ve Şu kendisinde çarpışacak bir güce sahip olduğunu düşünerek bazı askerlerini İskenderin üzerine saldı. Ortaya büyük kanlı bir savaş çıktı. Hakan Şu'nun askerlerinden birisi İskenderin askerlerinden birine saldırarak kılıcıyla ikiye bölmüş ve askerin o anda üzerinde olan altınlar yere dökülüp kana bulaşmıştır. Savaş sonrası Türk askerleri bunu görekerek “Altın kan!” diye bağırmağa başlamışlardır. O günden bugüne bu olayın olduğu yerin adı Altın Dağı oldu ve olayın ardından İskender ve Şu barış ilan ettiler (Mahmud, 2017:541-542). Saka destanındaki mitolojik karakterlerin resim sanatına yansımaları, Türk mitolojisinin zengin kültürel unsurlarını ve sembolizmini içermektedir. Saka halkı, doğayla iç içe yaşayan bir toplum olduğu için resim sanatında doğa unsurları ve onlarla bağlantılı temalar sıkça kullanılmaktadır. Saka kahramanları genel olarak resim sanatında, cesareti ve fedakarlığı temsil eden figürler olarak savaş sahnelerinde silahları ve zırhlarıyla beraber dramatik şekilde tasvir edilmişlerdir. Saka kültüründe hayvanlar kutsal kabul edilmiştir. Kartal, kaplan gibi hayvanlar daha çok betimlenir. Bu hayvanlar, güç, özgürlük ve cesareti simgeler.

Tomris Han

İlk Kadın Hükümdarı olarak bilinen Tomris Hatun milattan önce 6. yy'da yaşamış bir Saka Kraliçesidir. Destanda aynı dönemlerde yaşadıkları Pers diyarında hüküm süren Pers İmparatorluğu arasındaki mücadeleden bahsedilmiştir Tomris Hatunun barışçıl olmasına karşılık Pers Hükümdarı Kiros'un bunu Sakaların bir zaafı olarak görmesi onlara karşı sürekli savaş halinde olmasını sağlamıştır. Persler, Sakaların topraklarına girdiklerinde boş araziden başka bir şeye rastlamıyorlardı ki sakaların saldırılarına karşı savunma halinde kalıyorlardı. Bu sebeple sürekli Sakaları takip etmekten yorulan Kiros ülksine geri dönmek mecburiyetinde kalıyordu. Bunun sonucunda Kiros Tomris Hatuna kendisi ile evlenmesi koşuluyla Saka halkını rahat bırakacağını söyler fakat Tomris Hatun o kadar akıllı bir kadındır ki bu oyuna gelmeyerek teklifi kabul etmez. Olumsuz yanıt alan Kiros sinirlenir ve Saka halkına saldırıya geçer. Bunu duyan Tomris Hatun geri çekilmenin hiçbir faydası olmayacağını anlayarak pusuya yatar ve Pers ordusunun gelmesini beklemeye başlar. Kiros bir gece yarısı iki ordu arasına bir çadır kurdurarak Güzel kızlardan oluşan bir ortam hazırlayarak, yiyecek, şaraplardan ziyafet kurdurmuştur. Bu çadıra saldırıya geçen Tomris Hatunun oğlu ve sakalılar çadırda bulunan perslileri öldürmüşlerdir. Birkaç saat sonra persliler baskına gelip Tomris Hatunun oğlu ve yanındakileri öldürmüşlerdir. Bunu duyan Tomris Hatun oğlunun ölümüne üzülenek şu sözlerle intikam yeminini eder: Kana susamış Kiros! Sen oğlumu mertlikle değil o içtikçe zıvanadan çıktığın şarapla öldürdün. Ama güneşe yemin ederim ki seni kanla doyuracağım!

Sakalar savaş anında atları kullanmakta çok iyidirler ve Persleri büyük bir zaferle yenmişlerdir. Kiros da bu savaşta ölenler arasındadır. Tomris Hatun sözünü tutar ve Kiros'un kafasını kan dolu bir tulum içine fırlatarak şöyle der "Hayatında kan içmeye doymamıştın, şimdi seni, kanla doyuruyorum!" der.

Tomris Hatun destanında mitolojik karakterlerin resim sanatına yansımaları özellikle Tomris Hatun'un güçlü kişiliği ve sembolik önemi etrafında şekillenmektedir. Resim sanatında, bu karakterlerin tasviri, hem tarihsel hem de mitolojik unsurların bir araya getirilmesiyle zenginleşir. Tomris Hatun genellikle cesur ve karar duruşuyla bir lider olarak betimlenir. Resimlerde zırh içinde, bir elinde kılıç ya da mızrak diğerinde ise kalkanla ve güçlü bir pozla yer alır. Onun bu güçlü duruşu kadın gücünün ve liderliğinin simgesidir. Tomris'in yer aldığı resimlerde yanında gökyüzü ve doğanın unsurları sıkça yer alır. Örneğin, fırtına, rüzgar ya da güneş gibi doğal olaylar, kahramanlık ve mücadelenin desteği olarak resmedilir. Tomris Hatunun mücadele ettiği savaşlar, dinamik ve güneş ışığı ile aydınlatılmış

dramatik sahnelerde betimlenir. Kahramanların yanı sıra, savaş alanlarındaki hayvan sembolleri (kartal, aslan ve kurt) güç, cesaret ve özgürlüğün temsilcisi olarak kullanılır. Resimlerdeki renkler genellikle sıcak tonlar cesaret ve tutku, soğuk tonlar doğa ve huzur duygusunu simgelemektedir. Tomris Hatunun hikayesi genellikle, kadınların gücü, liderliği ve cesareti konuları ile bütünleşir. Sıklıkla, fedakarlık ve kahramanlık konuları vurgulanır.

2.2.4. ATILLA DESTANI

Batı Hun hükümdarı Atilla'nın yapmış olduğu fetihleri ve yaşamını anlatan bir destandır. Atilla, küçük yüzlü, seyrek sakallı, kısa boylu, basık burunlu, geniş omuzlu bir liderdir. MS 406 'da doğan ve MS 453'de vefat etmiştir.

Galya (451) Seferi ve İtalya (452) Seferinden sonra, her iki Roma da Türk hakanına boyun eğmişlerdir. Fakat düşmanları, Attila'dan kurtulmanın yolunu Avrupa'nın en güzel kızlarından birisini ona zevce olarak yollayarak yaptılar. Başka türlü mertliğiyle, zekasıyla onunla başa çıkamıyorlardı. Atilla 453 senesinde altmış yaşlarındaiken, bu kız tarafından zehirlenerek ortadan kaldırıldı. Avrupa kavimleri böylece Hıristiyanlarca "Tanrı'nın Kırbağı" diyerek anılan, dünya tarihinin en büyük hükümdarlarından birisi yok edilmiş oldu ¹

Atilla destanındaki mitolojik karakterlerin resim sanatına yansımaları, zengin sembolik öğeler ve derin anlamlar içeren öğelerle doludur. Destanda, Tanrı'nın yardımcıları olan mitolojik figürler çokça yer alır. Bu karakterler genellikle güç, bilgelik ve otorite sembolleriyle tasvir edilir. Atilla destanında yer alan at, kurt gibi hayvanlar, genel olarak karakterlerin yanında veya etrafında tasvir edilir. Hayvan figürleri, karakterlerin mitolojik öğelerle bütünleşmesini sağlamaktadır. Kadın figürleri, savaşçı veya koruyucu olarak betimlenir. Mızrak ve kalkanla birlikte gösterilen bu karakterler bereket ve güç sembolüdür. Mitolojik karakterler doğa unsurlarıyla iç içedir. Örneğin, dağlar, gökyüzü ve ağaçlar, bu karakterlerin büyüklüğünü ve doğayla olan bağlantısını simgelemektedir. Resimlerde çokça kullanılan semboller (örneğin, daire üçgen gibi) ve renk paleti (kırmızı, mavi, altın gibi) mitolojik temaların vurgulanmasında önemli rolü vardır. Kırmızı, cesareti; altın, gücü; mavi de ruhsal derinliği temsil eder. Mitolojik olayların betimlendiği sahneler, çoğu zaman dramatik bir anlatım ile tasvir edilir. Dinamik hareketler, mimikleri, yüz ifadeleri olayların yoğunluğunu ve karakterlerin duygularını aktarmaktadır. Atilla destanındaki mitolojik

¹ Gömeç, a.g.m., s.43.

karakterlerin resim sanatındaki yansımaları bu figürlerin Türk kültüründeki derinliğini ve önemini gözler önüne sermektedir.

2.2.5. ERGENEKON DESTANI

Ergenekon, Türklerin yıllar boyunca avlanarak, tarım ile ilgilenecek, madencilik işlerini yaparak çoğaldıkları ve bu yaşamlarını sürdürdükleri, küçük de bir geçidi olan, dik dağlarla çevrili kutsal bir yerin adıdır.

Yabancı kavimler tarafından baskına uğrayan Türkler yurtlarını kaybetti ve herkes öldürüldü sadece İl Han'ın küçük oğlu Nüküz ile kardeşinin oğlu Kayan karıları ile birlikte sağ kalabilmişlerdir. Ergenekon destanı Reşideddin'in eserinde de iki kadın ve iki erkeğin sağ kurtulduğunu belirtir. Bu iki erkeğin adı Kıyan (Tukuz) ve Negüz (Kayan)'dır. Kıyan ve Negüz kaçarak bir sarp bir dağa saklanmışlardır. Burada yaşamlarını sürdürerek çoğalmışlar ve gün geçtikçe bu bölgeye sığamayacaklarının farkına varmışlar. Ve oradan bir çıkış yolu aramışlar en sonunda dağın bir bölümünün demir olduğunu bularak bunu büyük ateşler ile eritmişlerdir. Atlarının geçeceği kadar bir yer açtıktan sonra da Ergenekon'dan çıkarak kendilerine yeni yurtlar edinmişlerdir (Fidan, 2019) . Destanda yer alan karakterler savaşçı ruhuna sahip, güçlü ve kuvvetli olarak tasvir edilir. Kılıçlarla, zırhlarla donatılmış kahramanlar, mağara veya doğa manzarasının önünde resmedilir. İnanışları Tengri, gökyüzü Tanrısı olarak temsil edilir. Genellikle ışık detaylandırmalarıyla veya bulutlarla çevrili bir şekilde, güçlü bir duruşla resmedilir. Bu da doğanın gücünü ve ilahi bağlantıyı simgeler. Kurt gibi hayvan karakterleri destandaki önemli unsurlar arasındadır. Hayvan figürleri genel olarak insanların yanlarında koruyucu varlıklar halinde sembol olarak kullanılmaktadır. Resimlerde zafer kutlamaları savaş sahneleri ve birlik beraberlik kavramları işlenmektedir. Genellikle sıcak renkler kullanılır. Bu renkler savaşın cesaretini, heyecanını simgelemektedir. Eserdeki sahneler efsanelerden alınan dramatik anlarla zenginleştirilir. Kahramanların duygusal ifadeleri olayın ciddiyetini ve karakterin içsel çatışmalarını aktarmaktadır. Ergenekon destanındaki mitolojik karakterler hem Türk kültürünün hem de Türk tarihinin derinliklerini yansıtan sanatsal eserler için zengin bir ilham kaynağıdır. Bu mitolojik unsurlar, resimlerin derinliğini ve anlamını artırarak izleyicide güçlü duygular uyandırır.

2.2.6. BOZKURT DESTANI

Göktürkler'in kurttan türeyişleri söz edilmektedir. Göktürkler'in Türeyiş ile ilgili bilgilerini Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz. Türk mitolojisinde efsanevi yaratıklar çok önemli bir konumdadır. Bu yaratıkların kullanıldığı yerler duvar kabartmaları, halılar ve

keçelerde görmekteyiz. Hunlar döneminde bulunan Pazırık kurganında Göktürklerin Kurttan türeme efsanesinden bir kesit ortaya çıkmıştır. Bir dişi kurdun iki çocuğu emzirdiğini gösteren bir fresko ortaya çıkmıştır. İslamdan önce görsel sanatlar alanına yansıyan mitolojik karakter örneğidir.

Efsaneye göre Göktürkler Aşına isminde bir aileden meydana gelmişlerdir. bir gün Göktürkler Lin adında bir şehir tarafından katledilmişlerdir. Herkesi öldürüp sadece 10 yaşındaki bir çocuk sağ kalabilmiş ve Lin halkın bu çocuğu acıyarak onu yaralı bir şekilde serbest bırakmışlardır. Dişi bir kurt tarafından beslenip yaraları iyileştirilmiştir. Halil'in Kralı çocuğun yaşadığını öğrenip askerlerini çocuğa öldürmek için görevlendirir. Geldiklerinde çocuğu bulamazlar ve kurt çocuğu alıp bilinmeyen mağaraya kaçırmıştır. Mağara ise bir ovanın içinde yer almaktadır. Burada kurt çocuktan hamile kalır ve kurt 10 erkek çocuğu dünyaya getirir. Her birinden soyları türemiş ve başka Diyarlardan kızlarla evlenip soylarının devamını sürdürmüşlerdir.

Çin kaynaklarında bir başka Efsaneye göre Göktürkler'in ataları Hun kabilesinin kuzeyinde yer alan Sou adında ülkeden çıkmışlardır. Göktürkler'in atalarının reisinin 17 kardeşi vardır. Bu Kardeşler düşman tarafından istilaya uğramıştır. Kurttan Doğan İ-ci Ni-su-tu sağ kalmıştır. İ-ci Ni-su-tu'nun Rüzgar estirme yağmur yağdırma gibi güçleri vardır. İ-ci Ni-su-tu'nun iki tane karısı var bunlar yaz ve kış tanrılarının kızlarıdır (Yılmaz, 2006). Bozkurt destanı Türk mitolojisinde önemli bir yere sahiptir ve sanatçılar tarafından da çeşitli biçimlerde resimlerine aktararak yorumlamışlardır. Bozkurt, Türklerin efsanevi sembolleri olarak sıkça betimlenir. Eserlerde genellikle güçlü ve özgür bir varlık olarak tasvir edilmektedir. Doğada özgürce koşarken veya avlanırken görülmektedir. Bozkurt hikayelerinin diğer karakterleri olan kurt soyunun temsilcileri, sanatlarda aile ve birliği simgeleyen figürler olarak yer alırlar. Destanda yer alan karakterler, sanatçılar tarafından farklı dönemlerde ve stillerde resmedilmiştir. Türk kültürünün örf, adetlerini, yaşam biçimlerini ve mitolojisindeki zenginliği yansıtmaktadır. Fakat her sanat eserinde sanatçının bakış açısı, üslubu ve dönemin etkileri de etkili olmaktadır.

2.2.7. TÜREYİŞ VE GÖÇ DESTANI

Uygurlar dönemine ait iki destan bilinmektedir. Bunlar Türeyiş ve göç destanıdır. Uygur Türeyiş Destanı'na ait bilgileri Melik cüveyni'nin tarihi cihangüşa adlı eserinde yer almaktadır.

Efsaneye göre tuğla ve selenga adında İki Nehir arasında bulunan iki de ağaç vardır. Bu iki ağaç arasından dağ meydana gelmiştir. Dağın üzerinden iki Işık göründü ve Uygur halkı şaşkın bir şekilde izleyerek oraya doğru yürümeye başladı. Uygur halkı yaşanan Hadisenin ardından daha saygı ile yaklaştırmaya başladı. Uygurlar dağa yaklaştıkça güzel sesler duymuşlardır. Bu kutsal dağın yakınlarında hamile bir kadın sureti belirmeye başladı. Uygur halkım daha yaklaştıkça içinde 5 ayrı çadır ve 5 ayrı erkek çocukların olduğunu görürler. Hayretler içerisinde kalarak önlerinde eğildiler. Gün geçtikçe çocukları alıp beslemeye başladılar ve onlara şu isimleri verdiler: Bökü Tegin, Sonkur Tegin, Tükel Tegin, Korur Tegin, Sankur Tegin, Or Tegin. Bu çocuklar büyüyünce onlara anne ve babalarını sordular.

“ Süt içme çağını atlatıp konuşmaya başladıkları vakit anne babalarını sordular. Ağaçları gösterdikleri zaman oraya giderek ağaçlara evladın babaya gösterdiği saygıyı gösterdiler. Ağaçların bittiği yeri muhterem tuttular. Bu durum karşısında dile gelen ağaçlar: “ Güzel huylarla süslenmiş olan hayırlı evlatlar ana babalarına bu şekilde davranırlar.” Dedikten sonra: “ Ana baba hakkını gözetiniz. Ömrünüz uzun, şansınız daim olsun.” Diye dua ettiler.”²

Destanın devamında aralarında Üstün yeteneklere sahip Böğü Tegin'i Han olarak seçtiler. Tanrı Böğü Han'a tüm dillere sahip ve hepsini konuşabilen üç karga yollamıştır. Nerede ne olursa Kargalar orada olurlarmış ve oradan öğrendikleri her şeyi Böğü Han' a anlatırlardı. Böğü Han o kadar yer fethetmiştir ki hayvan organlı insanların bulunduğu yerlere kadar bile gittiği söylenir.

Bir diğer destanda ise uygurlara ait olan göç destanıdır. Cüveyninin eserinde yer alan Efsaneye göre Uygur ülkesinde köpekler havlamaya atlar kişnemeye ve çocuklar durmaksızın ağlamaya başlarlar. Her yerden "Göç" "göç" "göç" diye sesler yükselmeye başlar. Uygurlar Bu sese uyarak sürekli göç halinde oradan oraya göç etmektedirler. Her durdukları yerde Bu sesler devam etmiştir. Öyle ki 5 balık bölgesi diye bilinen yere geldikleri vakit bu ses kesilmiştir ve Uygur halkı burayı yurt bilmiştir.

Türeyiş ve Göç destanı, Türk mitolojisinin önemli parçalarındandır. İçindeki karakterler sanatçılar tarafından farklı yorumlarla resim sanatına yansıtılmıştır. Türeyiş destanında yer alan kahramanlar, özellikle Türklerin atası olan Oğuz Han gibi figürler güçlü birer lider olarak resmedilir. Sanatçılar, onun asaletini, gücünü ve cesurluğunu vurgulayan görsellerle bu karakteri öne çıkarırlar. Hem Türeyiş hem de Göç destanında önemli bir yere

² Cüveyni, a.g.e., 1999, s. 106.

sahip olan Anka kuşu, yenilenme ve ölümsüzlük simgesi olarak sıkça yer alır. Sanat eserlerinde, genellikle zarif ve ihtişamlı bir şekilde tasvir edilir, renkli tüyleri ile göz alıcı bir görsellik sunar. Türk mitolojisinde hayvana dönüşme teması sıkça rastlanan bir unsurdur. Bu nedenle sanatçılar bu geçişleri betimleyerek doğanın döngüsünü ve insanın doğa ile olan ilişkisini görsel olarak ifade ederler. Kahramanlar, cesur ve güçlü savaşçılar olarak sıkça vurgulanır. Sanat eserlerinde zırhları, silahları ve savaş alanındaki anları ile tasvir edilirler. Bu karakterler milletin bağımsızlık mücadelesini simgeler. Göç destanında ‘kut’ ve ‘ağız’ gibi kavramlar, sanat eserlerinde simgesel olarak yansıtılır. Bu unsurlar, liderlik ve kader anlayışını temsilen görselleştirilir. Sanatçılar bu unsurları ve karakterleri eserlerine yansıtırken, geçmişteki Türk mitolojisinin tarihini ve kültürel önemini öne çıkarır. Aynı zamanda bireysel ve toplumsal kimlik arayışlarını ifade eden birer araç olarak işlevsellik kazanırlar. Dolayısıyla Türk mitolojisi sanatçılar tarafından sadece bir konu olarak değil, derin anlam katmanları barındıran bir evren olarak ele alınır.

2.3. İSLAMİYET SONRASINDA TÜRK DESTANLARI

2.3.1. MANAS DESTANI

Kırgız Türklerine ait olan Manas Destanı Dünyanın en uzun destanıdır. Kırgızların Milli Destanı sayılan bu destan adını Efsanenin içinde geçen kahramanın adından almıştır. Manas Destanı Kırgız Türklerinin yaşam biçimlerini toplumu düzenini yansıtan kültürlerinin izlerini taşımakla büyük öneme sahiptir. Manas Destanı ilk olarak Wilhelm Radloff tarafından derlenmiştir. Bütün destanın tamamının bir milyon Mısra olduğu söylenmektedir.

Manas destanından yarılan Karahan Manas'ın büyük babasıdır. Karahan'ın oğlu Yakup Han ve onun oğlu da Manastır. Destanına göre (Çakıp han) Yakup han liderliğinde yaşayan Kırgız halkı Sungur Yaylası denilen bölgede yaşamaktadır. Kırgız halkı bir gün Kalmuk Hanı Alevke tarafından işgale uğradı. Savaşı kaybettikten sonra Kırgızlar yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kaldılar. Yakup Han halkı ile birlikte kamlukların yaşadıkları yere Altay dağlarının yakınlarına göç ettiler. Yakup Han'ın hiç oğlu yoktu ve bu durumdan çok şikayetçiydi. Tanrıya dualar edip yalvardı ve Nihayet Yakub'un Bir kızı bir de oğlu oldu. Oğlu için kurbanlar kesiyor dört peygamber Hoca oğluna Manas adına veriyorlar³. Çinli kahinler, kamluk halkını Manasın ileride büyüdüğünde çok güçlü bir yeri kurtarıcı olacağını haberini vermişlerdir.

³ Ali Öztürk; a. g. e. , s. 281.

Manas'ın Annesi çağırır çocuğu olacağını öğrendikten sonra babası Yakup (Çakıp) Han tarafından bir ziyafet yemeğinde hiçbir yemeği yiyememesi üzerine bir Pars yüreği yemek istediğini söylemiştir. Avcı tarafından avlanıp bir Pars getirilmiştir. Çıyırır hatun yüreği yemiştir ve bu olay üzerine bir erkek çocuğu dünyaya getirmiştir (İnan, 1985:15) Yakup oğlunu saklamak istemesi üzerine ona Devcinli ismini koydu. Manas on iki yaşına gelene kadar bu ismiyle saklandı.

Bir gün Manas arkadaşlarıyla oynarken kanlıkların çocuklarıyla kavga etmiştir. Bunu duyan Yakup çocukların kanlı ailelerine haber vermesi üzerine manası kimsenin haberi yokken Çoban ospur'un yanına göndermiştir. Ospur manasa ok atmayı Kılıç tutmayı ve at binmesini öğretmiştir. Çinlilerden olan Esen Han adındaki lider Manas'ın asıl adının dev cinli değil de Manas olduğunu öğrenir. Kahinlerin söylediği bilgilerin doğruluğu ile manası esir almak için kırgızlarla savaşa girdi. Esena'nın görevlendirdiği Çinli askerlerden biri olan koçgönderliğinde kırgızlara saldırıya geçildi. Manasın bunları duymasıyla birlikte bir hışımla atına binerek soluğu savaşın içinde aldı ve var gücüyle savaşarak koçko ile karşı karşıya gelerek tek hamle ile onu yendi. Tam öldüreceği sırada Çakıp Han (Yakup Han) durdurdu ve Çinli askerler geri çekildiler. Olayları duyan Esen Han Moğol ve çinlilerden oluşan büyük bir orduyla birlikte savaş açtı. Manas'ın iki lideri de öldürmesiyle Kırgızlar galip geldi ve özgürlüklerine kavuştular. Manas, Kamluklulardan Karaberk ile evlendi.

Destanda anlatılana göre Manas'ın iki eşi bulunmaktadır ve bunlardan biri “Dünyadaki Hatunu Kanıkey Hatun”; diğeri de “Öbür dünyadaki kutsal Altın-Ay” idi⁴. Kırgız halkı tarihlerinde hiç yaşamadıkları en önemli ve en büyük savaş için kendilerini hazırladılar yaşadıkları toprakları geriye alabilmek için adları ile beraber Manas önderliğinde Çinlilerin üzerine doğru yürüdüler. Çinliler o kadar kalabalıkmış ki Bir Kara Bulut misali her yeri kaplamışlardı. Kırgızlar kendilerinden emin bir şekilde korkmadan ya kazanacaklar ya da ömür boyu tutsak olarak yaşayacaklardı. Manas savaşta çocukluk arkadaşını kaybettiğini öğrenince çok sinirlendi. Gözünden akan öfke dolu yaşlarla Çinlilerin arasına daldı. Bu savaş iki gün sürdü. Bittiğinde her yer kıpkırmızıydı. Hakan bunca kana rağmen Kırgız halkı Savaşı galibiyetle kazanıp yurtlarına geri döndüler. Bu savaşla Manas, Kırgız liderleri ile beraber tarihin yiğitlik destanını yazarak adından her zaman söz ettirmiştir (Gültepe, 2015:290-349).

Jean Poul Roux (Türkolog) bir çocuğun ergenliğe girdikten sonra hayvan avlaması, bir zafer olarak ilan edip erkeklerin içine girdiğini ve ona bir kadını alma hakkının doğduğunu söyler (Roux, 2002: 188).Erkeklerin toplumuna katıldığı ve ergenliğe girişi ile bağlantılı

⁴ Ögel, a.g.e., s.527.

olarak Manas'ın kahramanlık macerasında ilk avladığı hayvan fil olmuştur. Manas iki defa ölüp tekrar dirilir ancak üçüncü defa ölmesi onun son ve geri dönüşü olmayan bir ölümü olmuştur. Kimsenin deviremeye gücü yetemediği Manasın Her iki ölümü de tuzağa düşürülerek ve zehirleyerek ölümüne sebep olmuşlardır.

Manas destanı, Kırgız Türklerinin kültürel mirasının en önemli parçalarından biridir. Ve içindeki mitolojik karakterler, sanatçılar tarafından çeşitli resim ve sanat eserlerine yansıtılmıştır. Destanın ana karakteri olan Manas, cesur bir savaşçı ve lider olarak öne çıkar. Sanat eserlerinde genellikle güçlü bir figür olarak betimlenir; zırh içinde, at üzerinde ya da savaş alanında tasvir edilmektedir. Kendisinin vatanseverliği ve kahramanlık özellikleri vurgulanır. Manas destanında yer alan savaş ve mücadeleler, sanat eserlerinde yoğun bir şekilde işlenir. Sanatçılar, bu sahneleri dramatik açıdan vurgular, renklerin ve hareketin gücüyle izleyiciyi etkiler. Destan, doğa unsurlarıyla birbirine dahil olan bir anlatıma sahiptir. Sanat eserlerinde dağlar, göller ve bilinçteki mitolojik unsurlar yer almaktadır. Doğa kahramanların ruhunu ve mücadelelerini simgeler. Sanatçılar, Manas destanının karakterlerini yaratırken, bu figürlerin derin kökleri olan Kırgız kültürünü, değerlerini ve geleneklerini göz önünde tutarlar.

2.3.2. SATUK BUĞRA HAN DESTANI

İlk Müslüman Türk hükümdarı olarak bilinen Abdülkerim Satuk Buğra Han 10 yüzyılda İslamiyeti resmi din olarak ilan etmiştir. Bu destanda Satuk Buğra Han'ın insanlara Müslümanlığı yaymak için girdiği mücadeleleri efsanelerle zenginleştirilen doğa üstü olayları da konu olarak anlatır. İlk Müslüman Türk devleti olan Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han İslamiyeti kabul eden ilk hükümdardır.

Bu destan Abdülkerim Satuk Buğra Han'ın yaşamış olduğu doğa üstü olaylarından ve Ebu'n-Nasr Sâmâni vasıtası ile İslamiyet'i nasıl kabul ettiğinden aynı zamanda kendisinden sonra çocuklarının sorunları konu edilmiştir. Menkıbnâme⁵özelliğinde bir destandır⁶.

Bu destan hakkındaki bilgilere miladinin X. Asırlarında anlatıldığı bilinen ve 135 sayfadan oluşan bir el yazmasından edinilen bilgiye göre şu şekilde aktarılır. Hz Muhammed (s.a.v) Miraç'a yükseldikten sonra orada bütün eski peygamberleri görür. Ancak aralarında sadece birini tanıyamıyordu. Cebrail'e onun kim olduğunu sormuştur.

⁵ Menkıbnâme: Bir Allah dostunun olağanüstü hâllerini, kerametlerini ele alan kısa hikayelerin toplandığı eserlere verilen isimdir.

⁶ Satuk Buğra Han Destanı", Türk Dili ve Edeb. Ansik., c.VII, s.465

Cebrail de bu kişi peygamber değildir. Bu kişi kendisinden 3 asır sonra İslam dinini anlatıp benimsetip herkese yayacak olan kişi Abdülkerim Satuk Buğra Han'ın ruhu olduğunu söyler. Peygamber efendimiz Hz Muhammed Bunları duyduktan sonra çok sevinerek bu Ruha gece gündüz dualar eder. Hz Muhammed bu olayı sahabilere de anlattı ve sahabilere İslam'ı yayacak olan bu kişiyi merak edip görmek istediler. Hz Muhammed ise onların bu isteğini geri çevirmedi ve Dua ederek ruhların görünmesini istedi. Karşılarına 40 Türk başlıklı silahlı adlı askerler belirdi ve onlara selam verip ortadan kayboldular. Üç Asır sonra Kaşgar hükümdarının Buğrahan adında oğlu olur. Doğduğunda depremler meydana geldi. Mevsimler şaşırdı ve Kış ortasında çiçekler açmaya başladı. Kahinler bu çocuğun büyüyünce Müslüman olacağını söylediler. Bu yüzden onu öldürmek istediler. Annesi karşı koyarak Müslüman olduğunda öldürsünüz dedi ve Buğra Han'ı ölümden kurtardı.

Satuk Buğra Han büyüyüp 10 yaşına geldi ve bir gün 40 arkadaşı ile beraber ava çıkar. Kaçan bir tavşan görür ve peşine takılır çok hızlı koşarak arkadaşlarını gözden kaybetmiştir. Kovaladığı tavşanın ihtiyar bir insan suretine girdiğini gördü. İhtiyar Buğra Han'ı yanına oturarak İslam dinini öğrenmesini söyler. Dinini ona öğretebilecek kişinin yakında karşısına çıkacağını söyledikten sonra kaybolur. Onun Hızır olduğunu anlar. İslam'ı Buğra'ya anlatacak kişi ise Ebu samanidi Nâsır Sâmâni'dir.

Bu olaylardan sonra Satık Buğra Han'ın babası ölür örf ve adetler gereği annesini amcasının Nikahına alır. Amcası Buğra Hanı İslamiyetten vazgeçmesi için ne yaptıysa başarılı olamadı. Satuk Buğra Han Amcasının İslamiyeti davet eder ve ona Keramet gösterir. İslamiyeti kabul etmeyen Amcası yer yarılır içine gömülür. şafak sökmeye başladığı vakit Satuk Buğra Han hükümdar olur e bütün Türk dünyasına İslamiyeti yaymaya başlar. Savaşlara katılıyor Her savaşı galibiyetle sonuçlanıyordu. Türk yurtlarına İslamiyeti kabul ettirmeyi başarmıştı. Satuk Buğra Han bir gün bir davet üzerine Kaşgar'a gittiğinde hastalıktan ölür.

Satuk Buğra Han'ın 8 çocuğu vardır 4'ü kız 4'ü olandır. Kızların ikinci olanının adı Ala Nur'dur. Cebrail'in Ala Nur'un ağzına sürdüğü bir ışıktan dolayı gebe kalmıştır. Doğan çocuğun bu 3 Asır önceki sahabe Hz Ali'nin oğludur. Çocuğun ismi ise Seyit Ali Arslan' dır.

Satuk Buğra Han destanı, Türk tarihinin İslam ile buluşmasını temsil eden karakterler içerir. Satuk Buğra Han destanın ana karakteridir ve Türklerin İslam'a geçişini simgeler. Sanat eserlerinde güçlü bir lider ve kahraman olarak resmedilir, dini simgelerle çevrili olduğu durumlarda, imanını ve kararlılığını yansıtacak şekilde betimlenir. Satuk Buğra Han'ın

liderliğinde birleşen Türk toplumu, eserlerde çokça vurgulanır. Sanatçılar, toplumsal birliği ve kardeşliği temsil eden sahneleri resimlerine yansıtıırken, farklı karakterlerin etkileşimlerine de yer verirler. Destan, İslam'ın kabulü ile ilgili olduğundan, sanat eserlerinde İslam motifleri ve semboller de yer almıştır. Bu motifler, karakterlerin ruhsal ve kültürel dönüşümlerini ifade eder. Sanatçılar, karakterlerin ruhsal yolculuklarını, inançlarını ve içsel çatışmalarını derinlemesine ele alarak, duygusal bir bağ kurabilir. Bu tür sahnelerde, karakterlerin iç dünyalarını ve toplumlarına olan etkilerini gösterirler.

2.3.3. BATTAL GAZİ DESTANI

Battal Gazinin asıl adı Cafer'dir. Fakat Türkler kendi aralarında ona Seyit Battal Gazi unvanını verdi. Battal kelimesinin Arapçada anlamı Kahraman demektir. İstanbul kuşatmasında Cesur ve kahramanlığı ile bilindiği için kendisine Battal lakabı vermişlerdir. Emeviler döneminde Türk yurdunda yapılan Bizans savaşlarında kahramanlık gösteren bir komutandır. Malatya'da dünyaya gelmiştir.

Bizanslılarla Müslümanlar arasında, Anadolu sınır bölgelerinde yapılan savaş sonrası ortaya çıkmıştır. Anadolu'nun fethi sırasında Battalnamelerin tarihsel kahramanı olarak bilinen Battal Gazi, diğer adıyla Cafer'in destanlaşmış gazilerden biri olduğu söylenebilir. Battal Gazi, inancı uğruna savaşan onu yaymak için çaba sarf eden bir kahramandır. Seyyid unvanına sahip olan Battal gazinin Soyunun Hz. Muhammed'e bağlı olduğu bilinir ve kendisine bileği bükülemeyen yenilemez yiğit olarak nitelendirmişlerdir. Destan İdeolojik bir kimliğe sahiptir çünkü İslâm dini uğruna savaşması ona bu özelliği kazandırmıştır. Tek hedefinin İslam'ı yaymak ve kabul ettirmek istemesi battalın bu kişiliği yenilmez mücadelesi destan anlatıcısı tarafından önce sözlü anlatım olmak üzere sonraları yazılı belge ve eserlerle belgelenmiş ve destansı özelliğe sahip olmuştur (Arak, 2010:39).

Peygamber efendimize Cebrail (a.s) aracılığıyla 200 yıl sonra Malatya'dan bir yiğit çıkacağı adının da Cafer olacağı Rum'u ele geçireceği bilgisi verilmiştir. Sahabelerden Abdül Vahab da bunu görür ve Resulullah, Cafer'e ulaştırması için Abdülvahab'a bir mektup verir. Hz Ali'nin soyundan gelen Ali el medeni'nin torunu Hüseyin Gazi bir gün daha da ava çıktığında bir geyik görür ve onun peşine takılır. Bir mağaraya götürür ve içinde bohça ile at bulunur.

Bu at Aşkar ismiyle Allah tarafından Battal Gazi'ye verilmek için gönderilmiştir. Davud peygambere ait zırh, Âdem peygamberin iki parça saçı, İshak peygamberin zırhlı örtüsü, Hz. Hamza'nın ise bütün silahları vardır. Hüseyin Gazi, bu atın ve silahların kendisi

için değil, oğlu Cafer için saklandığını anlar ve emanetleri alıp geri döner. Yolda giderken bir yerde uyuyup kalır. Rüyasında bir oğlu olacağı adının Cafer olduğunu görür. Hüseyin Gazi Mahmuriye şehrinin beyi ve o beyin karısının kardeşi Mihriyail'in adamları tarafından öldürülür (Demir, 2006: 116).

Cafer 13 yaşına geldiğinde iri, yarı, güçlü bir delikanlı olur. Cafer babasının yerine geçmek için Malatya beyinden izin ister ve babasının canına kıyan Mihriyail'i öldürür. Abdülvahab, Resulallah'ın mektubunu Cafer'e verir. Battal ilk evliliğini amcasının kızı Zeynep Hatun'la yapmıştır. İkinci evliliğini ise Kayseri'nin kızı olan Mahpiruz ile Tartyun'un kızı olan Gülendamlarla evlenmiştir.

Seyyid Battal Gazi birçok kez tuzakla ve düzenbazlıkla karşılaşır Fakat asla yenilmemiştir. Baş düşmanları öldürerek tek başına savaflara katılır ve İslam ülkelerinde namı duyulur. Battal Gazi, Emir Ömer'in kızını ister ve karşılığında Battal Gazi'den çok mal ister buna karşılık battal istenileni yerine getirir. Malatya Kayseri tarafından yağmalanır ve Battal onları kurtararak getirdiği mallarla tekrar bir şehir inşa eder. Kayseri'nin kızı Battal'a aşık olur. Bir gün Battal uyurken düşmanları tarafından saldırıya uğruyorlar bu kız da o esnada Battal'ı uyandırmak isterken küçük bir taş parçası atar. Battal oracıkta hayatını kaybeder ve ölümüne sebep olur (Koksal, 2007).

Anadolu'da oluşan ilk Türk destanı Battal Gazi Destanı'dır. Bu destan konu bakımından Türklerle ilgili değildir. Ancak Türk toplumunun muhayyilesiyle şekillendiğinden millî bir destan karakteri kazanmıştır. Anadolu'da yaşayan Türkler tarafından çok sevilir. Bunun nedeni Battal Gazi'nin İslâmiyet'in yayılması için gösterdiği fedakârlık ve kahramanlıklardır. Üstelik bu kahramanlıkların mekânı Anadolu'dur. Bu destan, Anadolu sahasındaki diğer Türk destanları Danişmend Gazi Destanı ve Satuk Gazi Destanı'na da kaynak olmuştur (Demir, 2006). Battal Gazi destanı, Türk mitolojisinin ve edebiyatının önemli eserlerinden biridir. Bu destan, adalet, kahramanlık, din ve kültürel kimlik temalarını işler. Battal Gazi karakteri, kahramanlık hikayeleri ile dolu olan bu mitolojinin merkezinde yer alır. Sanat eserlerinde, cesur ve adalet sahibi bir figür olarak resmedilir. Resimlerde genellikle halka yardım ederken, kılıcıyla mücadele verirken veya zafer kazanırken tasvir edilir. Beden dilinin gücü ve yüz ifadesinin kararlılığı, onun kahramanlığını simgeler. Battal Gazi çoğunlukla düşmanlarıyla yüz yüze gelir. Sanatçılar, bu figürleri yenilgiye uğramış, korkmuş veya saldırgan pozlarda tasvir ederek, Battal Gazinin kahramanlığını ve üstünlüğünü vurgular. Battal Gazinin kahramanlık eylemleri daha çok doğal unsurlarla çevrenir. Ormanlar, nehirler ve dağlar, destanın atmosferini güçlendiren unsurlar olarak yer alır.

Sanatçılar, bu arka planları, kahramanın içsel mücadeleleri ve doğayla olan ilişkisiyle birlikte betimler. Destanda, İslam'ın temsil ettiği değerler ve dini semboller önemli bir yer tutmaktadır. Resim sanatında, minare, cami ya da Kur'an motifleri gibi unsurlar, Battal Gazi'nin inancını ve mücadele amacını sembolize eder.

Battal Gazi, adalet ve insanlık için savaşan bir karakterdir. Sanatçılar, onun insanlara olan sevgisini, yardımseverliğini ve fedakarlığını ifade etmek amacıyla sahneler yaratmaktadır. Türk mitolojisinde efsanevi yaratıklar ve simgeler de önemli bir yere sahiptir. Sanatçılar, bu varlıkları, Battal Gazinin maceralarını ve mücadelelerini zenginleştirecek unsurlar olarak kullanılabilirler. Battala Gazinin hikayeleri, yalnızca fiziksel mücadelenin ötesinde aynı zamanda ruhsal bir yolculuk da içerir. Resim sanatında, bu ruhsal dönüşümün ve karakter gelişimin sembollerle, daha soyut biçimlerle veya simgelerle ifade edilir.

2.3.4. DANIŞMENT GAZİ DESTANI

11. yüzyılda yaşamış Melik Danişmend Gazi'nin hayatını, gösterdiği kahramanlıkları, kerametlerini, yurdunda Müslümanlığı bağımsız kılabilmek için gösterdiği mücadeleleri ve bu mücadelelerde meydana getirmiş olduğu kehanetleri konu edinmektedir. Battal Gazi'nin devamı niteliğinde olan Danişmend Gazi Destanı genel itibari ile Türk-Bizans ya da Müslüman-Hristiyan savaşlarını konu edinir. Battal Gazi'nin ölümünden sonra Melik Danişmend Gazi dünyaya gelir. Danişmend Gazi büyür ve Malatya halkı Sultan Turasan ile Danişmend Gazi'yi hükümdar olarak seçerler.

Danişmend Gazi ordusuyla Beraber Sivas'a geldiklerinde Sivas'ın harabe olduğunu görürler kaynaklarda geçen bilgiye göre Urfalı mateo'nun anlattığı bilgiler ışığında Bizans İmparatoru olan Diojen, Alparslan'ın ordusunu karşılamak için geldiği Sivas'ta ve orada yaşayan Romalıların Ermenileri şikayet etmeleri üzerine Sivas'ı harabeye çevirmiştir. Danişmend Gazi'nin Sivas'a geldiğinde şehrin harabe olması olayların yanlış kaydedildiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Öyle ki Danişmend Gazi ordusuyla çok kısa bir zaman içerisinde Sivas kalesini ve mescidini ordusuyla birlikte onarırlar ve Türk ordusunun da en önemli sığınak yeri olur⁷. Danişmendliler, kısa süre içerisinde orta Anadolu'yu fethetmeyi başarmışlar ve Sivas'tan faaliyetlerini yönetmişlerdir.

⁷ Demir, Dânişmend-nâme, s. 6-9.

Bu eserde Öykü haline getirilmiş olayların tarihi bir gerçek olması kahramanların gerçek Türk beyleri olmaları ve adı geçen Coğrafi bölgelerin Anadolu coğrafyası ile birebir olması dolayısıyla uzun bir süre tarih kitabı olarak kabul edilmiştir.

Danişmend Gazi ve ordusu Tokat'ı, Turhal'ı alırlar. Kendisine karşı direnen Rum ve Ermeni güçlerini ve Trabzon Rumlarını defalarca yenilgiye uğratar. Amasya ve Çorum'u da alırlar Niksarı da almayı başarmışlardır fakat Danişmend Gazi arkadaşlarının çoğunu kaybetmiştir. Fakat dur durak bilmeden Canik üzerine de yürür. Düşman tarafından tuzağa düşürülünce Danişmend Gazi yaralanır ve Niksara geri dönmek zorunda kalır. Burada şehit olur. Onun ölümü ile Hristiyanlar Müslümanlara galip gelir, kazanılan şehirler kaybedilir⁸.

Bu destan Danişmend Gazi'nin kahramanlıklarını, adalet araçlarını ve İslam'ın yayılması konularını işlemektedir. Danişmend Gazinin mücadele ettiği düşmanlar genellikle karanlık ve zalim figürler olarak resmedilir. Sanatçılar bu karakterleri yenilgiyi kabullenmiş, çaresiz veya kaba bir şekilde göstererek Danişmend Gazi'nin Erdem'liliğini daha belirgin hale getirir. Danişmend Gazi, İslam'ın değerlerini temsil eder. Sanat eserlerinde, hilal, cami veya Kur'an ile birlikte betimlenmesi, karakterinin misyonunu ve inancını simgeler. Böylece, sadece bir kahraman değil, bir İslam temsilcisi olarak da sunulur. Destanda yer alan diğer karakterler, Danişmend Gazi'ye duyulan güveni ve saygıyı temsil eder. Genellikle, halkın bir araya geldiği, onun etrafında toplandığı sahneler, mücadelesinin önemini vurgulamaktadır.

2.3.5.DEDE KORKUT DESTANI

Dede Korkut "dede" adını yaşlı olmasından dolayı almıştır. Fakat kayıtlarda asıl adı "Korkut Ata" olarak geçmektedir. Dede Korkut, Oğuz Türklerinin yaşamını, maceralarını, ahlak ve değerlerini anlatan bir destandır.

Dede Korkut başlığı adı altında yazılan destanların gerçek kahramanı Dede Korkut değildir yani birbirinden farklı olan destan bölümlerinin bir araya gelmesiyle Dede Korkut'un destanlardaki gerçek rolü ortaya çıkmaktadır. Her bir destan tek başına bağımsız fakat hepsi bir bütün halinde Oğuz topluluğundan bahseder. Dede Korkut'ta geçen her bir hikayenin konusu o toplulukta bulunan beylerin başından geçen olaylardır. Bu bağlamda Dede Korkut, Oğuzlara ve hükümdarlara öğüt veren hikmet sahibi bir aksakal, gerektiğinde düşmanla vuruşan bir alp; keramet gösterebilen bir eren, saygı duyulan ozanlar piri, sözü dinlenen bilge

⁸ Nihat Sami Banarlı, a. g. e. , s. 302

ve her destanın meydana gelişinden sonra onu tertip ve düzene koyan bir çeşit müellif konumundadır (Boratav, 1977: 864; Ergin, 2012: 9; Sepetçioğlu, 1997: 26).

Destadaki Oğuzlar, Orta ve Eski çağlarda Azerbaycan topraklarında yaşamını sürdürmüş olan Türk topluluğudur. Destanda geçen yer adlarının çoğunluğu Kafkasya'da ve Azerbaycan'daki yerleşim noktalarının ve coğrafi alanların idari isimleridir (Yetkin, 2022: 256).

Dede Korkut Destanı'ndaki kahramanlar kuvvetli ahlâka, vatanperverliğe, dürüstlüğe, mertlik ve cömertlik gibi duygulara sahip, namuslu, fedakâr, saygılı kimselerdir. Bu özellikleri kahramanlar üzerinde görebiliriz (Ergin, 1994:28).Dede Korkut kitabının bilinen iki Nüshası vardır. Biri 1815 yılında Almanya'nın Dresden şehrindeki Kraliyet kütüphanesindeki Dresden Nüshası ve Diğeri ise 1952 yılında Vatikan kütüphanesindeki Vatikan Nüshasıdır. Dresden Nüshası bir giriş ve 12 Destanı hikayeyi içinde Barındırır. Vatikan nüshasında ise girişten başka yalnızca 6 hikaye bulunmaktadır⁹.

Almanya'nın Dresden Kraliyet Kütüphanesi'nde yer alan Dresden nüshasındaki sıralamaya göre 12 Destan Dede Korkut Kitabının içinde; Giriş kısmından hemen sonra şöyledir;

- 1-Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu,
- 2-Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy,
- 3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu,
- 4-Kazan Oğlu Uruz Beg'in Tutsak Olduğu Boy,
- 5-Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu,
- 6-Kanlı Koca Oğlu Kanturalı Boyu,
- 7-Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu,
- 8-Basat Depegözü Öldürdüğü Boy,
- 9-Begil Oğlu Ermen Boyu,
- 10-Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu,
- 11-Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy,
- 12-İç Oğuz'a Taş Oğuz Asi Olup Beyrek adlı hikayeler yer alır.

⁹ "Korkut Ata", Türk Ansik., c.XXII, s.225

Vatikan Kütüphanesi'ndeki nüshada ;

1-Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu,

2-Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy,

3- Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu,

4-Kazan Oğlu Uruz Beg'in Tutsak Olduğu Boy,

5-Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu,

6-İç Oğuz'a Taş Oğuz Asi Olup Beyrek adlı hikayeler vardır.

Dede Korkut, hikayelerin anlatıcısı ve bilgelerin bilgisi olarak tasvir edilir. Genellikle bilge bir figür olarak resmedilir. Uzun bir sakalı, geleneksel kıyafetleri ve elinde bir saz tutarak, halkın arasında hikayeler anlatırken görülür. Sıklıkla hikmet dolu bir bakışa sahiptir. Dede Korkut Destanı'ndaki karakterler, yardımlaşmayı ve sosyal dayanışmayı ve simgeler. Sanat eserlerinde, halkın bir araya geldiği veya birlikte çalıştığı sahneler, karakterlerin etrafında oluşturduğu birlikteliği yansıtmaktadır.

2.3.6 TİMUR DESTANI

14. yüzyılın başlarından itibaren boy göstermeye başlayan Timur, yaşamı boyunca birçok seferlere katılmış ve savaşmaktan geri durmamıştır. Savaşçı özelliği, dik başlı olması ve ciddi bir görünümüyle tanınmaktadır. Tabii bazı durumlarda duygusal yönlerini gizleyemeyip açığa vurduğu anlarda olduğu söylenmektedir. Örnek verecek olursak Timur torununun öldüğünü duyduktan sonra ağlayıp çırpınarak acısını yaşadığı bilinmektedir (Duğlat, 2006, s. 211)

Yalandan ve dolandan nefret eden Timur'un yüzüğünde "kurtuluş doğrudur" mühründe ise "adalet kuvvettir" yazısı olduğu bilinmektedir. İbni Arabşah Timur'u en iyi tanıyanlardan birisidir. Onunla ilgili kişisel ve fiziksel özelliklerinden bahsederek eserinde konu edinmiştir. Arabşah Acâibu'l Makdûr isimli eserinde Timur'dan bahsederken Emir Timur iri yapılı, geniş omuzlu, uzun boylu, geniş alınlı, güçlü, kuvvetli, kalın parmaklı, sağlam ve dik duruşludur (İbni Arabşah , 2012, s. 425).

Bu destanda öne çıkan karakterler, sanat eserlerinde çeşitli şekillerde betimlenmiş ve Türk mitolojisinin zenginliğini yansıtmaktadır. Timur, destanın merkezindeki karakterdir. Çoğunlukla sadık bir savaşçı, güçlü bir lider ve komutan olarak tasvir edilir. Resimlerde, kılıcıyla savaşta, zırh giymiş ya da zaferle taçlandırıldığı anlarda betimlenir. Otoritesini ve

cesaretini vurgulayan bir duruş sergiler. Timur'un ordusu, cesur savaşçılarla doludur. Bu karakterler, farklı stillerde ve silahlarla tasvir edilir, coşku içinde savaşırken veya zafere ulaşmanın sevincini paylaşırken gösterilir. 8. Timur, hem Türk hem de dünya tarihi açısından önemli bir figürdür. Sanatçılar, bu karakterler aracılığıyla sadece Türk mitolojisini değil, aynı zamanda diğer kültürlerle olan etkileşimleri de resmetmektedir. Timur Destanı, Türk mitolojisinin derinliklerine inen karakterler sunar ve sanatçılar bu karakterleri çeşitli yollarla yansıtarak Türk kültürünü, tarihi değerleri ve kahramanlık hikayelerini günümüze taşımaktadır.

2.4. TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ TANINMIŞ KARAKTERLER

2.4.1. Kayra Han (Kara Han)

Kayra Han Altay Türklerince tanrıların büyüğü, ,insanoğlunun atası, yüce bir konumdadır. Bütün Tanrıların başıdır. Göğün 17. Katında olan Kara Han, yeryüzünü yaratmıştır. Daha sonra bir çam ağacı diker. Dokuz dallı olan bu çam ağacınının 16. Katına oğlu olan Ülgen'i oturtturarak, dokuz ulusun dokuz kişinin de bu dallardan üreyip türemesini ister. Şaman söylentilerine bakılarak Mergen, Ülgen ile Kızagan adında oğulları vardır. Bunlar Karadeniz bölgelerinde yaşadığı bilinir (Karakurt, 2012: 473).

2.4.2. Tanrı Ülgen

Göğün 16. Katında altın dağ olarak bilinen yerde karısıyla birlikte ikamet etmektedir. Kara Han'ın oğlu olarak bilinmektedir. Ülgen altından tahtta otur, Göklerin tanrısı, yıldızları, yıldırımları ve gök gürültüsünü ortaya çıkarıp onları yöneterek hakimiyetini göstermektedir. Tanrı Ülgen elinde biri ak biri kara taş ile birlikte gelerek insanlara ateşin nasıl yakılacağını öğretmiştir. Üstüğü ismini verdikleri kurban törenleri Ülgen için düzenlenir. 9 kızı, 7 oğlu vardır. Ülgen iyilik yapmayı seven bir karakterdir. Ülgen karakter olarak kendini Altay yaratılış destanında göstermiştir ve destanın merkezinde yer almaktadır. Ülgen, Destanda evreni oluşturmakla görevli bir karakterdir ve evreni yaratmadan önce kendi halinde gezinirken gökyüzünden yükselen bir ses duymuştur. Bu çıkan sesle beraber sudan bir taş çıkar ve Ülgen de onun üzerine oturarak bekler. Yine destanda, Türk mitolojisinde kadının ve doğurganlığın ilk sembolü olarak gösterilen (Bayat, 2019b: 38). ve suyun içinde yaşadığı söylenen Ak Ana, Ülgen'e seslenir. "...Yaratmak istiyorsan sen bir şeyler Ülgen, De ki hep "yaptım oldu" başka bir şey söyleme..." (Ögel, 1989: 433).

2.4.3. Ak Ana

Hiçbir şey yokken ve hiç kimseler yokken sadece su vardır. Tanrı Ülgen'e yaratma gücünü ilhamını Ak Ana vermiştir. Işık saçan bir bedene sahip, başındaki taca benzeyen boynuzlarıyla gücü simgelemektedir. Yaşamın varlığından itibaren ne var olmuşsa onlara yaşam sunmuş, ruh vermiştir. Başında ise gücü simgeleyen taca benzeyen ve zarif bir şekilde olan ufak boynuzları vardır bunlar hayatın başlangıcına dair ne varsa tümüne ruh verip yaşam döngüsü oluşturmuştur. Akdeniz bölgesinde yaşadığı bilinir ve etrafında denizyıldızları dolaşır, uzun ve mavimsi renkte bir kuyruğu bulunur.

2.4.4. Erlik Han

Mitolojide yaratılış destanında varlığını sürdürmektedir. Ülgen'e göre zıt bir karaktere sahiptir. Fitne ve fesatlığın başrolünde yer almaktadır. Şaman dinine göre Yer altı Dünyasının hakimiyeti onun elindedir (Potapov, 2012:300). Mitolojinin temel prensiplerinden biri karşıtlıktır bu anlayışa göre de evrendeki her şey zıddıyla vardır. Yani denklik esastır Örneğin; İyi-Kötü, Doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi birbirleriyle beraber söylenen zıt kelimeler evrenin gidişatıyla sorumludur. İnsanların kötülüğünü isteyen, kötü bir ruha sahip olan Erlik, aynı zamanda güçlü ve kuvvetli anlamı da taşımaktadır. Altay Türklerinde kötülerin başkanıdır. Erliğin ortaya çıkmasıyla dünyada iyi ve kötü mücadeleleri baş göstermeye başlamıştır.

2.4.5. Mergen

Tanrı Mergen her şeyi nişancı ve okçu olarak bilinmektedir. Yunan mitolojisinde yer alan Hermes'i (Merkür) anımsatmaktadır. Akıl tanrısı ve bütün bilgilerin sahibi olarak bilinen Hermes aynı zamanda O karanlığın güçlerini yenen tanrıdır, çünkü "o her şeyi bilir ve her şeyi yapabilir"¹⁰ Kayra Han'ın oğlu, Ülgen'in ise kardeşi olan, bolluk ve bereketliliği de simgeleyen Mergen, göğün 7. Katında yer alır. Moğolca kelime anlamı olarak bilge demektir. Okçuluk yeteneği çok fazla ön plandadır ve onun bu özelliği avcılıkla bağdaştırılır. Ok ve yayla da tasvir edilir ve okuyla da bilgelik dağıtır. Güçlü olduğu için her şeyi bilmez fakat her şeyi bildiği için güçlüdür.

2.4.6. Kızagan

Kayra Han'ın oğlu ve Altay ve Türk mitolojilerinde Savaş tanrısı olarak bilinmektedir. Göğün 9. katında oturan, güçlü, kuvvetli bir ilah anlamlarına gelmektedir.

¹⁰ <http://turk-mitolojisi.blogspot.com/2010/08/mergen-tanri.html>

Savaşlarda düşmanı mağlup etmek tehlikeli bölgelerde ordu yönetimini sağlayabilmekte bir koruyucu ruh rolü üstlenmektedir. Orduya, askerlere güç ve kuvvet ilhamı vererek onları üstün kılar ve yenilemez hale getirir. Bu bilgiye göre çok az sayıda olan orduların, kendilerinden fazla ordularla savaşarak onları yendiğine şahit olunmuştur (Karakurt, 2012: 478).

2.4.7. Umay Ana

Umay, Türk mitolojisinde doğurganlığı temsil eder. Bereket, doğum sembolünü taşıyan, çocukları ve kadınları koruyan en önemli tanrıçalardan biridir. Umay Ana dişi ve üç boynuzlu olarak tasvir edilmiştir. Bazen kuş kılığına da girebilen beyaz elbiseli aynı zamanda beyaz saçlarıyla ve kanatları olan bir ilahi varlıktır. Gökyüzünde yaşadığı bilinmektedir. Altay Türklerinde Umay iyilik meleği, güzel yüzlü, adeta kuğu gibi bembeyaz saçlarıyla ve yanında betimlenen beyaz da bir atıyla orta yaşlarında bir kadın olarak betimlenmişlerdir. Yeryüzünü bereketlendirerek, çocukları korur. Çocuk sahibi olmak isteyenler Umay'a kurban adarlar.

2.4.8. Su İyesi (Su Perisi)

Su İyesi, Altay Türk ve Tatar mitolojilerinde suyun koruyucu ruhlarıdır. insanlara zarar vermezler. Görünüşü deniz kızı şeklindedir. Yarısı kız yarısı balık bir bedene sahiptir. Etrafında yüzen mavi renkli balıklarla tasvir edilirler ve Boynuzlu oldukları bilinir. Yaşadıkları suları korudukları düşünülür. Suyun altında derinlerde yaşarlar ve orada büyük bir kayanın altında kendilerine özgü sarayda yaşamaktadırlar.

2.4.9. Asena

Asena Türk mitolojisinde dişi bir kurttur. Aslı Atina kelimesinden türemektedir. Zamanla dilimizde değişime uğrayarak Asena haline gelmiştir. Asena Türklerde dişi kurda verilen bir isimdir. Efsaneye göre Eski Türklerin en önemli hükümdarlarının mensubu olduğu Aşına Asen Zena veya şunu sülaleleri bu dişi kurttan türemiştir. Türk halkının nasıl yaratıldığını anlatan Türk efsanesidir. Tüm Türklerin öldürüldüğü bir savaşta küçük bir çocuk sağ kalır. Bir dişi kurt onu Besler büyütür ve aile olurlar. Kurt çocuktan hamile kalır ve bir mağaranın içinde 10 Çocuk doğurur. Büyüyen bu çocuklar evlenir ve soyları Türer. Aşına ailesi de bu ön boylardan biridir. Asena karakteri, Oğuz Kağan'a rehberlik eden, yol gösteren dişi bir kurt olarak betimlenmiştir. Köktürkler soylarının kurttan türediğine inanırlar ve kurttan türeyişleriyle ilgili destandan Bahattin Ögel Türk Mitolojisi adlı eserinde bahsetmektedir.

Köktürkler eski Hunların soylarından gelmişlerdir kurttan türedikleri inanışları vardır. Köktürklerin soyunu oluşturan kabilenin adı Aşina(Asena)'dır. Göktürklerin kabilesine Lin adında bir kabile ordusuyla birlikte saldırmıştır ve küçük bir bebek hariç herkesi öldürmüşlerdir. Bu çocuğu öldürmeyip ayaklarından keserek yaralı bir halde bir göle atarak ölüme terk etmişlerdir. Sonra bir dişi kurt bu çocuğu alıp etiyle sütüyle besleyerek onu büyütmiştir. Çocuk ile kurt evlenir ve kurt hamile kalır. Lin halkının lideri göle attıkları çocuğun ölmediğini öğrenmişler ve askerleri görevlendirerek çocuğu öldürmelerini emretmiştir. Durumun farkına varan kurt kaçarak bir mağaraya sığınmıştır. Mağaranın derinliklerinde bir vadi bulunmaktadır. Kurdun ise on çocuğu burada dünyaya gelir ve bu çocuklar büyüdüklerinde dışarı kabilelerden kızlar getirerek burada bir aile kuruyorlar. Bu aileler Aşina ailesi olarak bilinmektedir.

2.4.10. Alper Tunga

Türk mitolojisinde önemli bir karakter olan Alper Tunga güçlü ve cesur anlamına gelir. Halkına karşı sevgi ve saygı besleyen Savaşçı bir liderdir. Dönemin güçlü krallarını yenerek cesaretiyle ve kahramanlığıyla tanınır. Tunga kelimesi Yazıcı leopar cinsinden bir hayvana verilen isimdir ve yiğitliği temsil eder. Ve sadece Alplara verilir. Alper Tunga Hayvan postları giyer ve uzun saçlıdır. Postun dişleri başının üzerinde görünür şekildedir. Ayrıca, Divân-ı Lügati't-Türk'te ve Kutadgu Bilig 'de adı geçer.

2.4.11. Gök Sakallı Hızır

Müslüman olmayan Altay Türklerinde gökten inen ve kayın ağacından inen insanlara yardım eden ve çocuklara isim veren mitolojik bir karakter olan gök sakallı ihtiyar olarak bilinir. Elinde kurt başlı bir asa vardır adı çevgen'dir. Diğer elinde ise kurt başlı bir Kama tutmaktadır.

2.4.12. Tepe Göz

Tepegöz Türk mitolojisinde tek gözlü bir devdir. Bazı inançlarda boynuzlu olduğu söylenir. Tepegöz Dede Korkut Destanı'nda adı geçer. Okların ve kılıçların işlenmediği bir bedene sahip olduğu sadece gözünden yara alabilen bir varlıktır. Bir çobanın Peri kızına tecavüz etmesi sonucunda peri kızının doğurduğu tek gözlü bir canavardır.

Dede Korkut'ta Tepegöz Hikayesi şöyledir:

Oğuzlara düşman saldırır o sırada Aruz isminde bir adam bu saldırıdan kaçmak isterken çocuğunu düşürerek onu kaybeder. Çocuk bir aslan tarafından bulunur ve

büyütülmüştür. Oğuz halkı yurtlarına döndüklerinde çocuk çoktan büyümüştür. Çocuğu yanlarında tutmaya çalışsalar da çocuk sürekli aslanın yanına kaçmaktadır. Dede Korkut, bu çocuğa Basat ismini vermiştir. Bir gün Sarı Çoban isminde bir Oğuz, bir peri kızıyla ilişkide bulunarak ve bir peri kızı bir de oğlan çocuğu dünyaya getirmişlerdir. Çocuk tek gözlü olarak doğar Bayındır Han, çocuğun tek gözlü olduğunu görerek ve Basat ile beraber büyütme için Aruz Koca'ya vermiştir. Tepegöz bakıcılarının da canını almıştır ve insan eti de yemeye başlamıştır. Oyun oynadığı arkadaşlarını kulaklarını kemirip yemeye başlamıştır. Babası olan Aruz Tepegöz'ü evden kovar ve dağlara çıkmasına neden olmuştur. O da dağlara çıkar. Annesinin Tepegöze vermiş olduğu yüzük sayesinde ona hiç bir kılıç ve hiçbir şey zarar vermemektedir.

Oğuzlara çok zararı dokunan Tepegöze hiç kimse karşı koyamamaktadır. En sonunda Oğuzlar Tepegöz ile anlaşma yapmaya karar verirler daha doğrusu zorunda kalırlar. Anlaşmada Oğuzlar, Tepegöze günde iki kişiye karşılık Beş yüz koyun vererek anlaşma sağlanır. Fakat gün geçtikçe Tepegöz'e bu da yetmemeye başlamıştır ve çok sıkıntı yaşarlar. Bunun üzerine Oğuz halkı Basat'ı çağırma kararı verirler ve Basat Tepegöz'ün eline düşmüştür. Basat Tepegöz'ün giymiş olduğu çizmesini keser ve oradan uzaklaşır. Onun gözüne bir tek kılıç gelirse zarar görebileceğini öğrenir ve bir gün ateşte ısıttığı süngüsünü o uyurken gözüne sokmaya çalışır. Başarıyla sonuçlanan gözüne soktuğu süngü sayesinde yara alan Tepegöz sonunda ölmüştür. Basat Tepegöz'ün başını gövdesinden ayırarak Oğuz halkını sevince boğmuştur¹¹.

2.4.13. Çift Başlı Kartal

Kartallar, güçlü, cesur, hedefine ulaşan, yiğitliği, cesareti temsil ederler. Kartal diğer ismi bürküttür. Moğol ve Altay Türklerinde bürküt olarak anılır. Yakutlar da çift başlı kartallar ise öksökö olarak anılırlar. Güçlü imparatorların simgesidir. Gücün temsili olan kartal Türklerin kılıçlarında da yer almaktadır.

Çift başlı kartal kullanım bakımından en çok Türkiye Selçukluları dönemlerinde bulunmaktadır. Buna örnek olarak Konya İnce minarede bulunan bir kabartmada, Erzurum Çifte Minareli Medresesi Portalın da bulunmaktadır (Göksu, s. 126, 2016). Çift başlı kartallar bakır tırnaklı, altın renginde kanatlarıyla bilinmektedir. Sağ kanatları Güneş'i, sol kanatlarıyla da Ay'ı kaplamaktadırlar.

¹¹ Ergin, Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile), s. 206-215'ten özetlenerek aktarılmıştır.

Yaşam Ağacının en üst kısımlarında yaşarlar. Tanrı Ülgen'i temsil eder. Çift başlı kartal pençeleri ile güneş ve ay'ı tutarak yıldırımları indirmektedir. Kainatın zıtlığını temsil eder. Çift başlı kartalın oluşumunda iki kartalın gök ve yerde kainatın dönüşüne uyum sağlayarak kendi etraflarında dönerek birbirleriyle kaynaşarak tek bir varlık haline gelmişlerdir (Karakurt, 2012: 608).

2.4.14. Anka Kuşu

Anka kelime anlamı olarak gerdanlık anlamına gelmektedir. Türk mitolojisinde Tuğrul ismiyle de anılmaktadır. Güzel tüylü, uzun boylu ihtişamıyla büyüklüğüyle dikkat çekmektedir. Fars sanatında Anka kuşu, çok büyük kanatlarıyla adeta dev bir yaratık görünümünde resmedilmiştir. Boyun bölgesi halka şeklinde ve tam 34 tüye sahiptir bu yüzden Anka ismi verildiği bilinmektedir. Aslan pençeleri olan başı köpek başına benzeyen, görünümü tavus kuşuna benzetilen bir kuş olarak da bilinmektedir. Yaşam olarak sulak yerleri tercih eder. Yılanlar en büyük düşmanıdır Ölümsüzlüğün sembolü olan Zümrüdüanka kuşunun en önemli özelliği öldükten sonra küllerinden tekrar doğmasıdır. İran efsanesinde geçen bilgilere göre, Anka kuşu çok yaşlı bir kuştur ve üç kez dünyanın yıkılışına şahit olmuştur (Karakurt, 2012: 97). Kuşun bazı söylentilere göre erkek bazı söylentilere göre de dişi olduğu söylenmektedir.

2.4.15. Kıştey

Türk ve Altay mitolojilerinde önemli bir karakter olan Kıştey, ayartıcı, kafa karıştırıcı ve baştan çıkarıcılığıyla ün salmıştır. Erliğin kızlarından birisi olarak bilinir Şamanları baştan çıkartarak Tanrı Ülgen'e kurban olarak sunan kötü bir ruha sahip karakterdir. İnsanları zina yapmaya ikna ederek kötü yola sürükler. Sekiz tane gözleri olduğu bilinir. Kıştey karakter olmanın dışında, insanların içlerindeki arzu , istek ve içindeki kötülüğü temsil ettiğini söylemek mümkündür. (Karakurt, 2012: 483).

2.4.16. Ötügen

Kelime anlamı olarak Toprak Ana olarak bilinir. Yer tanrıçası olarak bilinen Ötügen bu yönünden onu Yunan mitolojisinde yer alan Hades karakteri ile kıyaslamak mümkündür. Ötügen, devlete sahip çıkan, koruyan, üstünlük göstererek hakimiyeti sağlayan bir Tanrıçadır. Cengiz Han Ötügen'e hitaben "ötügen anamız" der¹²

¹² Yaşar Çoruhlu, a. g. e., s. 30.

Eski kaynaklarda yer alan metinlerde, ‘Devleti bir bütün olarak bir arada tutan o yer, (her zaman) Ötüken ormanı olmuştur" cümlesi geçer¹³ Ötügen'in hayvanları koruyan, toprakta yetişen bütün ürünlere değer verip onlara sahip çıkarak onlara özen gösteren bir tanrıçadır. Aslında Yer Tanrıçası ile doğum ve üretim arasındaki bağ neredeyse evrenseldir. Mitolojik inanca göre Ötügen'in sarı rengi yer ananın göbeği sayılan dünyanın merkezini sembolize ettiği bilinir.

3.BULGULAR VE YORUM

3.1 TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ TANINMIŞ KARAKTERLERİN RESİM SANATI AÇISINDAN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Mitolojinin sanattaki yeri ve önemi tartışılmaz bir gerçektir. Resimlerde karşımıza çıkan simge, imge, karakterler ve olayların ilk örnekleri (arkeotip) mitoslara ve ilkelerin ayinlerine dayanır. Eserlerin anlaşılması için ise ikonolojik ve ikonografik araştırmalar ile mitos dilinin çözülmesine ihtiyaç vardır (Karayel Gökkaya. E., 2020, s.210).

Türk mitolojisinde yazılı veya sözlü olarak betimlenen mitolojik öğeler, simge, semboller ve karakterler zamanla birçok sanatçı tarafından resmedilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

3.1.1. Can Göknil'in Resimlerinde Türk mitolojik karakterler

3.1.1.1. Tanrı Ülgen ve Kuş Ağacı

¹³ Jean Poul Roux, "Eski Türk Mitolojisi", s. 110.



Resim 1: Can Göknil, Tanrı Ülgen ve kuş ağacı, 131x37cm, ahşap fırıncı küreği üzerine akrilik, 1994.

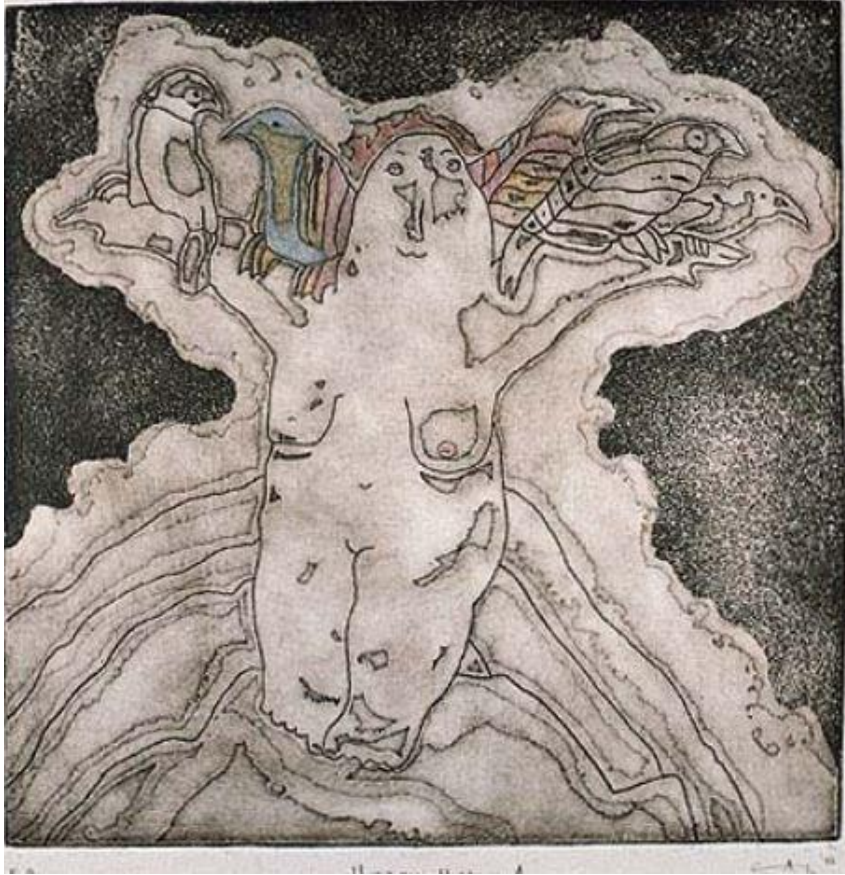
Sanatçı Can Göknil'in yapmış olduğu ahşap fırıncı küreği üzerine akrilik boya kullanarak Tanrı Ülgen ve Kuş Ağacı adlı yapıtında, mavi bir elbisenin üzerinde ve resmin orta kısımlarına gelecek şekilde bir Evren ağacı yerleştirilmiş vaziyette görülmektedir. Ülgen iki koluyla bu ağacı kavradığı görülmektedir. Yeryüzünü çağrıştıran bej görünümünde bir zemin üzerine yerleştirilen ağacın dallarında da rengarenk kuşlar çizildiği görülmektedir. Tanrı Ülgen'in başının üstünde yer alan mavi bulutlar ve bu bulutların üstünde uçmaya hazır şekildeymiş gibi duran kanatlı beyaz melek görülüyor. Bu mavi rengin olduğu kısımlar gökyüzünü anımsattığını varsayarsak, Ülgen'in göklerde yaşayan bir tanrı olarak tasvir edildiğini söylemek mümkündür. Bir insan olarak resmedilen Tanrı Ülgen, şaman efsanelerinde ve dualarında kolları, yüzü, bacakları olan iyi yüzlü bir insan olarak da bilinmektedir. Mavi renginde kullanılması sakinliğin, Dingin bir ruh halinin yansımasıdır (Özgür, 2006).

Can Göknil ahşap kürek üzerine akrilik boya çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın adı Tanrı Ülgen ve Kuş Ağacıdır. Boyutu ise 131x37 cm'dir. Sanatçı çalışmasında ahşap küreğin tam ortasına gelecek şekilde mavi elbiseli bir Evren Ağacı yerleştirmiştir. Ağacın dallarında rengarenk kuşların olduğu görülmektedir. Rengarenk olması canlılar Dünyasının farklı türlerde oluşuna gönderme yapmaktadır. İnsan görünümünde resmedilen

Tanrı Ülgen'in bu ağacı iki eliyle kavradığı görülmektedir. Ülgen'in hemen başının üzerinde mavi bir bulut görülmektedir. Küreğin sapına yakın bulutun hemen üzerinde ise uçmaya hazır beyaz kanatlı bir melek yer almaktadır. Bu meleğin yardımcı ruhlardan olan bir melek olduğunu söylemek mümkündür. Oradaki Bulutun mavi renkte olması hem huzurun, sakinliğin yansıması hem de gökyüzünün rengini anımsattığını kabul ederek Ülgen'in göklerde yaşamakta olan bir tanrı karakteri olduğunu söylemek mümkündür. Tanrı Ülgen Şamanlarda Tanrıların en büyüğü, bütün kainatı yaratan, her şeyi bilen, iyilik tanrısı bir insan olarak bilinir dualarında ve efsanelerinde de yer almaktadır.

Sanatçı Can Göknil Orta Asya efsanelerini Kendi tarzıyla resimleriyle bizlere aktarmıştır. Sanatçının resim malzemesi olarak ahşap fırıncı küreğini kullanmasındaki amacı Ülgen'in ilk insanları güneşte pişirmesidir. Ayrıyeten Orta Asya'daki inanışlarda ahşap önemli bir konumda olduğu için çalışmaları genelde ahşap üzerine olmuştur. Ahşap malzeme Şamanların ve birçok arkaik geleneklerinde doğurganlığı ifade eden Evren Ağacı inancıyla uyuşmaktadır.

3.1.1.2. Umay Hatun



Resim 2 : Can Göknil, Umay Hatun I, 25x25 cm, gravür, 1995 (renkli ve siyah beyaz).

Umay Hatun , bir kadının hamilelik döneminde, doğum esnası ve sonrasında çocuğun yürümeyi öğreninceye kadar onu kötü olan her varlıktan unsurdan koruyup gözeten bir mitolojik karakterdir. Altay Türklerinin inanışlarına göre Umay Tanrıçası bir kuş görünümündedir. Sanatçı Can Göknil, araştırmaları ve birikimleri sonucunda ortaya koymuş olduğu Umay Tanrıçayı Türk resim sanatına taşıyarak yeniden kurgulamıştır. Bunu ortaya koyarken de Umay Hatunun bebekler ağlarken onun gelmesiyle huzur sağlandığı, insanların koruyucu meleği ve kollayıcı özelliklerinin ve mitolojik karakter kimliğini ortaya koymaktadır. Sanatçı, yaradılış efsanelerini izleyicisine umut aşıl原因 bir iyimserlikle yorumladığı gibi Umay Tanrıça'nın ölüm ve savaş ile alakalı konularına pek değinmemiştir. Umay I adlı yapıtta Tanrıça'nın göğe uzanan ve ağaç dallarını anımsatan kolları, gökten iki kayın ağacı ile inen ve yaşamın başlangıcını simgeleyen Umay'ı hatırlatmaktadır. Tanrıça'nın kolları üzerindeki kuşlar Şamanizm'de kuşun önemi ve Tanrıça'nın geçmişinde bir kutsal kuş olabileceği düşüncesi vurgulanmıştır.

Türkçe de Umay anaya Tanrıça isminin "Ay"dan ortaya çıkması fikrini Rus bilim adamlarından V.Butanov ve bu konuda özel araştırmalar yapmış olan N.P.Direnkova isimli bir araştırmacı da bunu savunmuştur. Araştırmaları sonucunda Umay kelimesinin eski Türk kökenli tanrıça ismi olduğunu belirtmiştir (Geybullayev, 1999).

3.1.2. Bartu Bölükbaşı'nın Resimlerinde Türk mitolojik karakterler

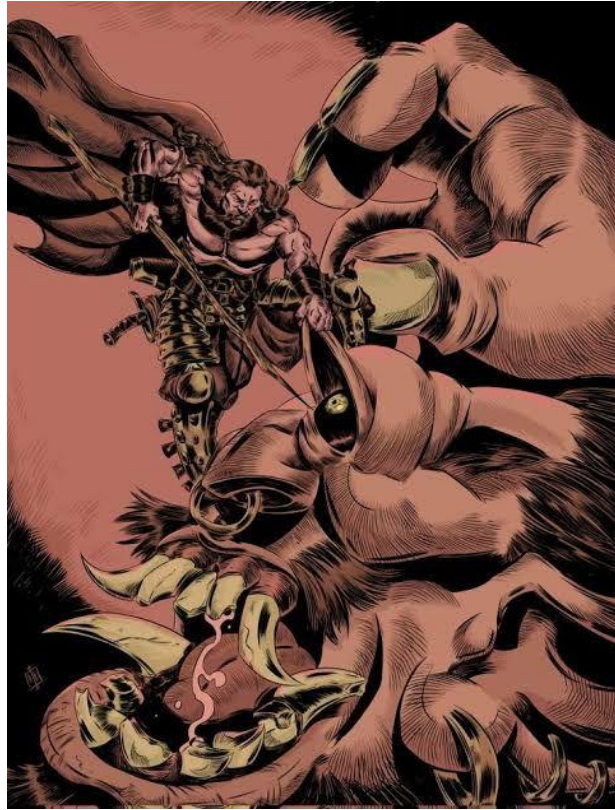
3.1.2.1. Mergen



Resim 3: Bartu Bölükbaşı 'Mergen' illüstrasyon

Eski Türk mitolojik söylencelerinde Bilgelik tanrısı olarak tanınır. Moğolca anlamı bilgedir ve Pergen Han olarak da bilinmektedir. Mergen Tengri, Sibiry Türklerine ait alkış adı verilen Şaman dualarında yaz yağmurları şeklinde betimlenerek bolluk tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kayra Han'ın oğullarından biridir. Sanatçı kendi iç dünyasıyla bütünleştirerek ortaya koymuş olduğu bu çalışma da mor ve siyah renkler ağırlıklı olarak mavi ve beyaz renklere de yer vermiştir. Resmin en üst kısmında yer alan baykuşlar bilgelik ve zekanın göstergesidir. Onun hemen altında resmin orta kısımlarında yer alan iki karganın kafa kafaya verdiği görmekteyiz. Kargalar eski inançlardan beri, farklı medeniyetler tarafından önemli bir kuş türü olarak görülmektedir. Öyle ki kargalar çok zeki oldukları bir insan zekası kapasitesi kadar algıya sahip oldukları bilinir. Kargalar genel olarak bir çok kültürde uğursuzluk olarak ifade edilir ki özellikle siyah renkte olan karganın kötü haber getirdiğine inanılmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak Sanatçı'nın yapmış olduğu resimdeki kargalar zekanın gücünü ön plana çıkarmak istemiştir diyebiliriz. Kapısı açık kafesler oradaki kuşların yani zekanın bilginin özgürlüğünü göstermek istemiş olabileceği üzerinde durulabilir. Alt kısımda bulunan figür için de Mergen'i bir figür olarak tasvir edip bir kürsüde yer vererek hakimiyetin Mergen de olduğu görüntüsünü vermiş olabilir.

3.1.2.2. Tepegöz



Resim 4 : Bartu Bölükbaşı ‘‘ Tepegöz ve Basat’’ İllüstrasyon

Eski Türklerin mitolojik söylencelerinde geçen Basat oğuzların kahramanıdır. Bir gece Oğuzlara düşman saldırır. Göç esnasında Oğuz beylerinden biri olan Aruz koca daha basat çocukken onu yolda düşürür. Çocuk bir aslan tarafından bulunur ve aslan onu besleyip büyütür. Basat artık bir aslan gibi yaşar onu taklit eder olmuştur. Her ne kadarda çocuğu yanlarına yanlarına almaya çalışsalar da o tekrar aslanın yuvasına geri dönmüştür. Dede Korkut ona Basat ismini vermiştir. Bir gün oğuzların besledikleri sürülerine aslan saldırır. Saldıran aslanın sıradan bir aslan olmadığı olağanüstü bir güce ve insansı bir fiziğe sahip olduğu ve hayvanları parçalayarak kanlarını içmektedir. Çobanlar durumu Dede Korkut'a anlatmaya karar verirler. Dede Korkut ise kaybettikleri o çocuğun olabileceğini düşünür. Zorlu iknalar sonucunda Basat'ı bulup onun bir insan olduğunu kabul ettirirler. Yine günlerden bir gün Çayırarda gezmekte olan bir oğuz çobanı bir peri kızını ırmağın kenarına yaklaşmakta olduğunu görür ve güzelliğine dayanamayarak ona tecavüz eder. Bu kötü birliktelikten tek gözlü bir yaratık dünyaya gelmiştir. Oğuz halkı bu yaratığa acıyarak onu başat ile beraber büyötmeye karar vermişlerdir. Tepegöz yapısı gereği asla onların sözünü dinlemiyor bakıcı ve arkadaşlarının kulaklarını yemeye başlamıştır. En sonunda kovulup dışlanan Tepe göz dağları yurt bilmiştir. Fakat oğuz halkından beş yüz koyun ve aşçı ister ve öylede olmuştur. Bununla da doymayıp insanları yemeye başlar. Annesinin vermiş olduğu sihirli yüzük sayesinde hiçbir şey cildine zarar veremez. Oğuz halkı son çareyi basatta bulur ve ikna ederler. Basat Tepegözü tek hamlede yenemeyeceğini anlar ve onu uzaktan izlemeye koyulur. Basat yenilgi taklidi yapar ve Tepegöz onu bayılttığını sanarak çizmesine koyar yaşadığı yere götürür. Onu bağlayıp ağaca asar. Bu sırada Tepegözün aşçılardan biriyle göz göze gelerek Tepegözün sadece gözünden darbe alırsa öleceğini öğrenir. Bakıcı basatın ellerini çözer ve orada bulunan kızgın şişi Tepegözün gözüne saplar. Acıyla kıvranan Tepegöz sonunda ölür.

Sanatçı bu hikayeden yola çıkarak kendi tarzıyla sanatını ortaya koymuştur. İllüstrasyon olarak çizimini gerçekleştirmiştir. Resimde kullanılan renkler ten rengi ağırlıklı olarak kahverengi ve siyah tonları kullanılmıştır. Sanatçı kendi yorumuyla Tepegözün kafa kısmını resmin en önünde resmetmiştir. Kendi gibi dişleri ve elleri de büyük çizilmiştir. Burnundaki ve kulağındaki halkalar dikkat çekmektedir. Basatın gösterişli vücut yapısı tam bir aslan tasviriyle bağdaşmaktadır. Giyim tarzı tıpkı hikayedeki gibi doğada büyüdüğünün kanıtıdır diyebilir. Aslan gibi üzerine atlayıp, şişi tutuşu ve Tepe gözün göz kapağını eliyle sıkı sıkı tutması, öfkesinin ağır olması olarak gözlemlemek mümkündür.

3.1.3. Havva Marta ‘Anka Kuşu’



Resim 5 : Havva Marta “Anka Kuşu” 90x100 cm. TÜYB. 2008.

<https://www.sanatgezgini.com/havva-marta-tuval-uzerine-yagli-boya-anka-1-19888>

Anka kuşu karakteri (Simurg)İslam dünyasının ortak mitolojik karakterlerdendir. Zümrüdü Anka olarak da bilinir. Kuşların hükümdarı olarak bilinen Anka Kaf Dağının tepesinde yaşamaktadır. Oraya ulaşabilmek için yedi dipsiz vadinin geçilmesi gerektiği bilinmektedir. Küllerinden yeniden doğduğuna inanılır. Çok uzun ömürlü yaşar ve öleceğini anladığında kendine özel yuva yapar. Dallarla ve özel bir yapışkan maddele yuvasının her yanını kaplayarak orada beklemeye başlar ve güneşin doğmak üzere olduğu anda yuvası yanmaya başlar. Kendisini alevlerin içine bırakan Anka kuşu yuvasıyla yanıp kül olur . Bu olay sonrasında Anka kuşu tekrar dirilir küllerinden yeniden doğarak eskisinden daha sağlıklıdır. Anka kuşunun hayatı bu şekilde sürüp gittiğine inanılır. Anka kuşunun gözyaşları yaraları çabuk iyileştirdiğine, akıllı ve insan gibi düşünebilen bir kuş türü olduğuna inanılır. Sanatçı Havva Marta Tuval üzerine yağlı boya tekniği kullanarak açık kompozisyon ile eseri ortaya koymuştur. Siyah, beyaz boyalar kullanarak çizgisel formlara yer vermiştir. Tuvalin sol tarafında Anka kuşunun bir ayağı yer almaktadır. Baş kısmı ve kuyruğu yer resmin

ortasına yerleştirilmiştir. Arka kısımdaki formlar tonlamanın etkisiyle üç boyutlu görünümü yansıtılmaya çalışılmıştır. Resmin sağ alt tarafında yer alan çift başlı kartal ise Orta Asya Türklerine ait figür olarak göze çarpmaktadır. Çift başlı kartal figürü, siyah beyaz rengiyle çok fazla harf ve yazı bir araya getirilerek monogram bir etki oluşturulmuştur. Anka kuşunun etrafında yer alan Şamanist simge ve sembollerdir. Anka kuşu bu resimde ihtişamı ve gücü temsil etmektedir.

Efsaneye göre bir gün kuşların başına kötü bir olay gelir ve simurg'a ulaşmaya çalışırlar. Uzaklarda bir yerde Anka kuşunun bir tüyüne rastlarlar. Umutlanarak onu bulmak için yola çıkarak yuvasına gitmeye karar verirler. Kaf dağının tepesinde yaşayan Anka kuşu na ulaşmak için yedi dipsiz vadiyi geçmek gerekmektedir. Bu vadiler çok zorlu yerlerdir ve bir çok kuş yolda yaşamını yitirir, kaybolur veya geri dönmüştür. Dünyadaki bütün kuşlardan geriye Kaf dağına ulaşabilen sadece otuz kuş vardır. Yuvaya varan bu kuşlar Zümrüdü Anka kuşunun otuz demek olduğunu öğrenmişlerdir. Yani bu yedi vadiyi geçen kuşların hepsi simurgtur.

Sanatçı Havva Marta'nın Açık kompozisyon ile kare formunda bir tuval üzerine yağlı boya çalışmasını görmekteyiz. Resim çoğunlukla çizgisel formlar ve siyah beyaz etkisi ağırlıklı olarak verilmiş olup tonlama yoluyla üç boyutlu görünümü elde edilmeye çalışılmıştır. Resim de yer alan bir çift başlı kartal yer almaktadır sağ üstte yer alan imge ise güneşin sembolü ve hayat ağacıdır (Ümit Parsıl s.58-59).

3.1.4. Atilla



Resim 6 : Mor Than, "Attila" 176x255 cm, 1899.

<https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:MorThanFeastofAttila.jpg>

Ünlü Macar Ressamı olan Mor Than'ın 1899-1870 yılları arasında yapmış olduğu Atilla tablosu tuval üzerine yağlı boya çalışmasıdır. Atilla'nın Ziyafeti, Atilla Bayramı olarak da bilinir. Tabloda görünen sahne Transilvanya'daki ahşap sarayındadır. Budapeşte'deki Macar Ulusal Galerisi'nde Atilla'yı tahtında sağ tarafa meyilli oturur vaziyette görmekteyiz. Tahtta yer alan Atilla'nın yanında en büyük oğlu olduğu bilinen Ernak oturur şekilde resmedilmiştir.¹⁴

Kompozisyonun tepesindeki kadınların ise eşleri olduğu düşünülmektedir. Bu sahnede ziyaretçiler oturmuş, öndeki iki şair olduğu düşünülen adamların şarkı söylediği bilinmektedir. Yaşlı gazilerinde yer aldığı sahne de kahramanlık türküsü söylendiği gözlemlenmiştir. Yaşlı gazilerin hüzünle dinlediği, genç askerlerin ise neşeyle dinlediği görülmektedir. Atilla, Fiziki özellik olarak geniş omuzlu iri cüsseli olması dikkat çekmektedir fakat boyu hakkında bilgi verilmemektedir. Tabloda sinirli çatık kaşlı olarak resmedilmesi Avrupalıların Atilla'yı 'Tanrının kırbağı' olarak betimlemelerinden kaynaklanmaktadır. Atilla genel olarak efsanevi bir kahraman figür olarak tasvir edilir. Macaristan toplumunun gücünü ruhunu ve liderliğini temsil etmektedir.

¹⁴ <https://search.app/guEcGxwQeQj8s8tG9>

Eser de Atilla'nın sol tarafında Bizanslı tarihçi Priskos sarayda Roma elçi heyetleriyle birlikte oturur vaziyette resmedilmiştir.¹⁵ Eser kapalı bir mekan içerisinde O döneme ait kıyafetlerle giyinmiş ve 2 kadın geriye kalan figürlerin ise erkek olduğu görülmektedir. Sanatçı, açık kompozisyon tekniğiyle eseri ortaya koymuştur. Kırmızı ve tonları ağırlık olarak koyu renklere yer vermiştir. Figürleri tam anlamıyla Realist tarzda çizerek en ince ayrıntısına kadar karakterlerin ifadeleri özenle işlenmiştir. Anatomik olarak figürlerin oran-orantıları gözetilerek gerçekçi bir anatomik figürler ortaya konmuştur. Resimden de anlaşılacağı gibi Atilla Türkler için çok önemli bir karakterdir. Öyle ki Avrupa tarihinin de en önemli figürlerinden biridir. Atilla, MS 434 ve 453 yılları arasında yaşayan bir Hun imparatorluğun hükümdarıdır. Hunların hükümdarlığını yaptığı dönemde, imparatorluğunu genişleterek Avrupa'nın büyük bir bölümüne de imparatorluk yapmıştır. Doğu'nun ve Batı'nın en korkulan düşmanlarından biri haline gelmiştir. Eserde Atilla'nın tahtta yüksekte olması oğlunun da yanında çizilmesi büyüklüğün göstergesidir. Resimde yer alan figürlerin hiçbirinin Atilla'nın boyunu geçmemesi üstünlük ve ona duyulan saygının bir göstergesi olarak öne çıkarılabilir. Eser, insanların içsel mücadelelerini ve toplumsal dinamiklerini yansıtır. Mor Than'ın renk paleti çoğunlukla koyu tonlar ve vurucu kontrastlar içermektedir. Bu da esere yoğun bir duygusal etki kazandırmaktadır. Atilla, sanatçının kariyerinde dönüm noktası olarak görülmektedir ve galerilerde sıkça sergilenmektedir.

3.1.5. Kara Han

Literatür taramaları sonucunda bulunan Türk Mitolojisinde tanınmış karakterlerin en başında gelen Kayra Han'ın Fiziksel özellikleri hakkında bilgilere rastlanılmamıştır. Çok fazla bilinen belirgin özelliği olarak dokuz dalları olan bir çam ağacını dikmesidir. Ertaç Altınöz'ün yapmış olduğu bu çalışma dijital çizimdir.

¹⁵ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Priskos>



Resim 7 : Ertaç Altınöz, 2009, "Kara Han"

<https://www.instagram.com/p/B-DMQOjgaHJ/?igsh=NzVzaDV0Y3FyZDlv>

3.1.6. Alp Er Tunga

Mahmud el-Kaşgari'nin Dīwān Lughāt al-Turk'ü, Yusuf Balasaguni'nin Kutadgu Bilig'i ve Oğuzname'nin Vatikan el yazması dahil olmak üzere Alp Er Tunga, çeşitli Türk edebiyat eserlerinde yer alan efsanevi bir Türk kahramanıdır. Savaşçılığı, güçlü ve cesur olmasıyla tanınmıştır.

Resim de de görüldüğü gibi Alp Er Tunga'nın savaş esnasında etrafı dumanla kaplı, üzerindeki siyah elbise ve hem kendi üzerindeki hem de atın üzerindeki işlemler dikkat çekmektedir. Yapılan çizimler ağırlıklı olarak anlatılan karaktere bağlı kalınmıştır.

Yaratılış destanından sonra ilk büyük milli Türk destanı olarak öne çıkan destanlardan biridir. Alp Er Tunga iyiliği, adaleti, halkı için mücadele etmekten zevk alan kendinden önce onların iyiliğini düşünen bir karaktere sahiptir. Öyle ki o öldükten sonra bütün adalet sistemi

çökmüş Türk cihanı neredeyse dünya üzüntüye boğulmuştur. Böylesine önemli Türk mitolojik karakterin var olması Resim sanatında da ilgi odağı olmuştur.

Ertaç Altınöz'ün dijital çizim olarak Türk mitolojisinde bahsedilen vasıflardan yola çıkarak ele aldığı kendi tarzıyla yorumlayıp ortaya çıkarmış olduğu Alp Er Tunga isimli eserini ortaya koymuştur. Sisli, dumanlı ve ateşli bir hava resmedilerek savaşın görüntüsü ortaya çıkarılmak istenmiştir. Aynı şekilde savaşta olduğunu belirten kıyafetleriyle elindeki demire saplanan oklarda bu düşüncüyü desteklemektedir. Atın ön kısmı hava da olması , başının eğik duruşunun heybetli oluşu zaferi anlatır gibidir. Alp Er Tunga'yı bağırır şekilde çizmesi, bütün öfkesinin, sinirinin göstergesi olarak güç ve hakimiyetin kendisinde olduğunu gösteren bir duruşuyla düşmanlara korku ve endişe salan bir görüntü ortaya çıkarılmıştır.



Resim 8: Ertaç Altınöz, 2009, "Alp Er Tunga".

<https://www.instagram.com/p/B-DMQOjgaHJ/?igsh=NzVzaDV0Y3FyZDlv>

3.1.7. Tomris Hatun



Resim 9 : Peter Paul Rubensin çizdiği "Tomris Efsanesi" eseri. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Tomris>

İlk İski- Saka kadın hükümdarı olan Tomris Hatun MÖ 16.yy çağlarında yaşamış ve aynı çağlarda Pers ve medya bölgelerinde hüküm sürmekte olan Ahameniş İmparatorluğu ile mücadeleye girmiştir. Tomris Hatun ise çok barışçıl iyilikten yana olan bir hükümdar kadındır. Onun bu özelliğinden rahatsız olan Pers hükümdarı Kiro saka halkına sürekli savaş açmakla meşgul olmuştur fakat hiçbir zaman onları yerinde bulamamıştır. Çünkü sakalar coğrafyaya hakim bir halk olarak her yeri çok iyi tanıyorlar saklanmasını biliyorlar saldıracakları anı bekliyorlardı. Kiro ise bu duruma çok sinirlenmiştir. Kiro Tomris Hatuna evlenme teklifi ederek kabul edersen ancak bu durumda aka halkıyla uğraşmaktan vazgeçeceğini söylemiştir. Ancak Tomris Hatun çok akıllı bir kadındır ve bunun oyun olduğunu bilir ve teklifi reddeder. Teklifinin reddetmesine dayanamayan Kiro sinirlenerek ordusuyla saka topraklarına hücum eder. Tomris Hatun ise kaçmanın bir fayda sağlamayacağını anlayarak ordusuyla uygun bir yer bulup Kiro su ve ordusunu beklemeye başlamıştır. İki ordu da karşı karşıya gelmiştir ancak aralarında birkaç kilometre olacak şekilde siper almışlardır. Güneşin batmasıyla Kiro bir hile düşünerek iki ordu arasında bir çadır kurdurtmuştur. Çadırın içine güzel kızlar, şaraplar ve yiyecekler eşliğinde bir eğlence düzenlemiştir. Tomris Hatunun Oğlu çadırda bulunan persleri öldürerek eğlenceye dalmıştır. Birkaç saat sonra ise pers ordusu baskın yaparak Tomris'in oğlunu öldürürler. Tomris olayı duyar ve çok sinirlenerek ant içer ve şu cümleleri kurar: *'Kana susamış Kiro! Sen oğlumu mertlikle değil o içtikçe zıvanadan çıktığın şarapla öldürdün. Ama güneşe and içerim ki seni kanla doyuracağım!'*

Sonrasında savaşı kazanan sakalar olur. Ölenler arasında Kiros da vardır Tomris Hatun sözünde durur ve Büyük Kiros'un kesik başını kan dolu bir tulumun içine atar. Tomris Hatun, Büyük Kiros' a "*Hayatında kan içmeye doymamıştın, şimdi seni, kanla doyuruyorum!*" der.

Sanatçı Peter Paul Rubens'in bu mitolojik olaylardan yola çıkarak yapmış olduğu çizim "*Tomris Efsanesi*" eserinde Tomris'in Fars hükümdarı Kiros'un başını kan dolu kaba düşürmesi sahnesi yer almaktadır. Peter Paul kendi yaşadığı döneme ait tarzda insanlar ve o dönemin kıyafetleri ön planda tutarak resimsel olarak bizlere aktarmaktadır. Tuvalin ön planında yer alan kan dolu bir kaseğin üzerinde duran vücudundan kesilerek ayrılmış bir kafanın tüyler ürpertici görüntüsü dikkat çekmektedir. Rubens'in fırçasından hareketle tasvir edilmek istenen intikam eylemidir. Tomris'in yanında bulunanlar nedimeleri askerler ve cellatlardır ¹⁶ 14. ve 15. Yy. ait el yazmalarında ve 15. Yy. tahta baskılarında da Tomris, genellikle Kiros'un cesediyle tek başına, kesik kafasını bir hazneye yerleştirmek üzereyken, ve diğer elinde kılıç tutarken tasvir edilmiştir.

3.1.8. Dede Korkut



Resim 10 : Mehmet Başbuğ, ‘‘Dede Korkut’’ 80x110 cm, T.Ü.Y.B, 2005.

https://www.instagram.com/p/Be4_-53AmVh/?igsh=MTNmam14cTcydHZuYQ==

¹⁶ https://www.jstor.org/stable/4171623?read-now=1&oauth_data=eyJlbWFpbCI6ImRvbm1lenN1bWV5cmE3OUbnbWFpbC5jb20iLCJpbmN0aXR1dGlvbklkcyI6W10sInByb3ZpZGVyIjoiz29vZ2xlln0&seq=2#page_scan_tab_contents

Mehmet Başbuğ'un Tuval üzerine yağlıboya tekniği ile yapmış olduğu bu tablo 80x110 cm boyutunda olup eserin adı Dede Korkuttur. Korkut Ata olarak da bilinen Dede Korkut peygamber efendimizin yaşadığı döneme yakın dönemlerde ortaya çıkmıştır. Oğuz halkının din adamlarındandır. Oğuz boylarına mensup olan Dede Korkut Oğuzların 13 destansı hikâyenin ilk anlatıcısıdır. Efsanevi ozan ve Hikâyelerin başkahramanı olan Dede Korkut, Oğuzlar halkına İslam'ı öğretip onları İslam'a davet eden öncüdür. Aynı zamanda, insanlara rehberlik eden “keramet sahibi yiğit, veli ve erendir” (Miyasoğlu, 1991, s.8). Dede Korkut Oğuz boylarına çokça destek çıkmış onlara bütün bildiklerini aktarmıştır. Onların milli değerlerine ör ve adetlerine sahip çıkıp koruyarak onların gözünde büyümüştür.

Mehmet Başbuğ genel olarak resimlerinde eski Türklere ait izler taşımaktadır. Bu resminde de Dede Korkut hikayesinden yola çıkarak tuval üzerine yağlıboya tekniği kullanarak resmedilmiştir. Resim bir savaş anını anlatmaktadır. Kararmış bulutlar ve zırhlarını giyinmiş at üstünde duran figürlerden de anlaşılmaktadır. Tuvalin en sol tarafında aynı zamanda ön planda ola Dede Korkut figürü yer almaktadır. Türk mitolojisinde bahsedildiği gibi kıyafetleri ve fiziksel özellikleri resimde de yansıtılmaya çalışılmıştır. Sert bir tavrı ve görüntüsüyle, ordu düzenini sağlamış bir duruş sergilemektedir.

3.1.9. Timur



Resim 11 : Emir Timur, Yağlı Boya.

Timur, Türk devlet adamlarından birisi olup, aynı zamanda siyasetçi ve büyük Türk askerlerinden biridir. 14. yy.'da Timurlu hanedanını kurarak imparatorluğun başına geçmiştir.

Yukarıda yer alan resim Emir Timur'un kendi otoportresini yapmış olduğu yağlıboya çalışmasıdır. Türk mitolojisinde bahsedilen karaktere en yakın kendi yapmış olduğu resimdir. Dik duruşu, geniş omuzlu, elleri ise kılıcının üstünde birleştirmiş, asık suratlı bir ifadeyle tahtında oturmaktadır. Kıyafetindeki işlemler ve parmağındaki yüzüğün renkleri canlı olarak resmedilmiştir. Sağ elinin felçli ve sağ ayağının topal olduğu bilinmektedir. Fakat sağ elini gizleyerek çizmiştir. Sağ ayağı topal olduğu bilinir ama bu resimde sağ ayağı görünmediğı için topal olduğunu belirten bir işarete bu resimde rastlanamamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA ÇALIŞMALARI

4.Sümevra Dönmez'in Uygulama Çalışmaları

4.1 Kurt



Resim 12 : Sümevra Dönmez "Kurt" 70x100 cm T.Ü.A.B

Kişisel Arşiv.

Kurt Türkler için önemli bir konumdadır. Kurt evcilleştirilemeyen özgürlüğüne düşkün güçlü, kuvvetli bir yapıya sahip hayvandır. Türkler de kendilerini bir kurt yerine koyarak yüceltmişlerdir. Tarihte de görüldüğü üzere Türkler bir kurt gibi sağlam, her yerde kendini bağımsız kılan bir esir altında yaşayamayan ve bütün zorlu yaşam şartlarına rağmen dimdik ayakta durabilmişlerdir. Görselde de tuval üzerine akrilik boya ile bir kurt çizimi gerçekleştirilmiştir. Sadece yüz kısmı tuvale aktarılmıştır. Kurdu bakışlarıyla tıpkı Türkler gibi güçlü, bağımsız düşmana korku salan bir görüntü elde edilmeye çalışılmıştır.

4.2. Su İyesi

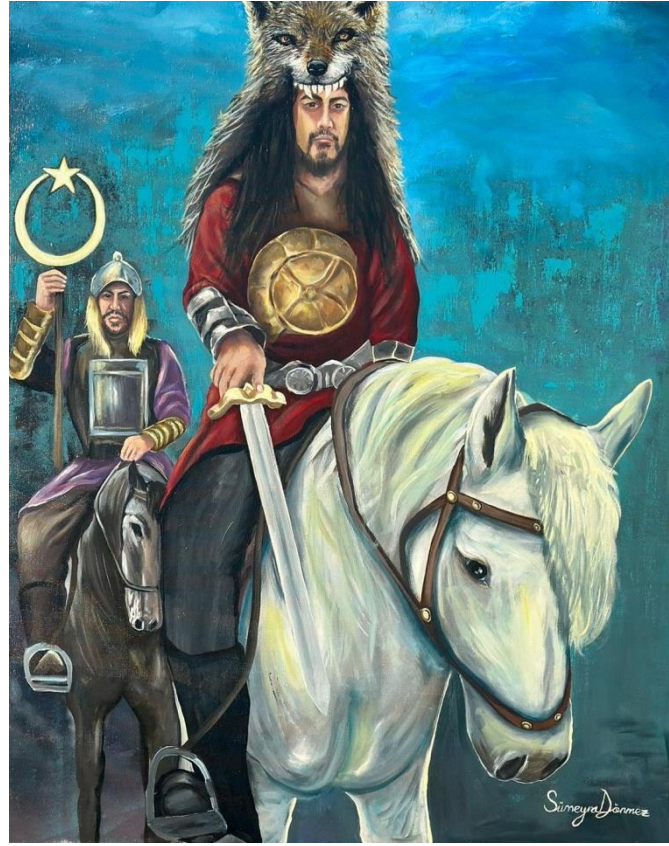


Resim 13 : Sümevra Dönmez ‘‘Su İyesi’’ 70x100 cm T.Ü.A.B.

Kişisel Arşiv.

Su iyesi, su perisi olarak da bilinir. Suyun altında yaşadığı için o şekilde Tuvale aktarılmıştır. Akrilik boya ve spreylere boyaları kullanılmıştır. Etrafında mavi renkte yüzen balıklarla bilindiği için mavi renkte balıklar çizilmiştir. Resme kendi yorumumu katarak yanına birde turuncu balık ekleyip resmi daha canlı hale getirmeye çalışılmıştır. Boynuzlu olduğu ve üst tarafı insan alt tarafı balık görünümüne sahip olduğu belirtildiği için alt tarafına balık kuyruğu eklenerek renkli bir balık bedeni resmedilmiştir. Boynuzları balık kıvrımlarına uygun olması için başının yan taraflarına kıvrımlı birer boynuz eklenerek çizilmiştir. Büyük bir kayanın altında yaşadıkları bilinir. Tuvalede de yarısı görünür şekilde büyük bir kaya resmi eklenmiştir.

4.3. Alp Er Tunga

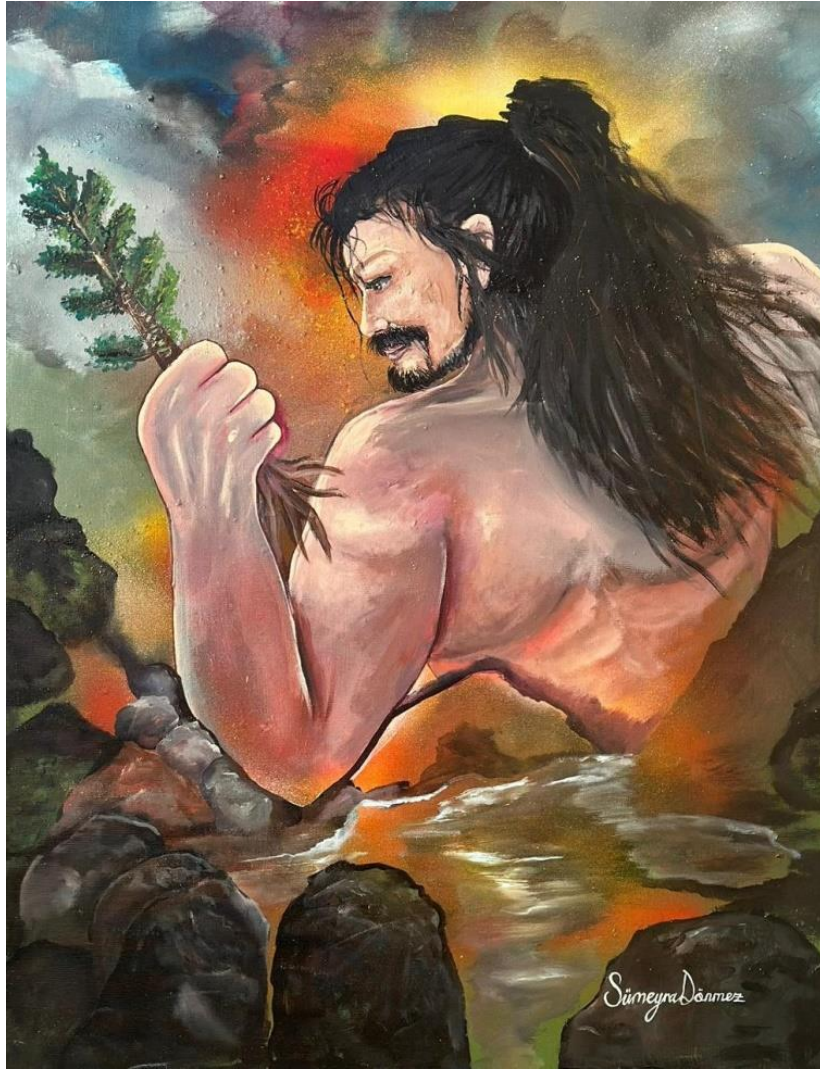


Resim 14 : Sümeyra Dönmez ‘‘Alp Er Tunga’’ 70x100 cm, T.Ü.A.B.

Kişisel Arşiv.

Alp Er Tunga, Tarihte çok güçlü büyük bir savaşçı kahraman olarak bilinir. Tuvalde atın üstünde savaşçı kıyafetleriyle resmedilmiştir. Akrylic boyalar kullanılarak yapılan bu resimde Al Er Tunga kılıcıyla ve başındaki kurt postuyla çizilmiştir. Hayvan postları giyen ve uzun saçlı olduğu belirtilir. Başının üzerindeki hayvan postunun dişleri başının üzerinde görünür olduğu belirtildiği için başının üzerine bir kurt postu çizilip dişleri de başının üzerine eklenerek çizimi gerçekleştirilmiştir. Arka kısmına Alp Er Tunga ordusunda yer alan Alplerden biri eklenip resmi daha bütün haline getirilmeye çalışılmıştır.

4.4. Kayra Han



Resim 15 : Sümevra Dönmez 'Kayra Han' 70x100 cm T.Ü.A.B.

Kişisel Arşiv.

Kayra Han, Kara Han olarak da bilinmektedir. Bütün Tanrıların Babası ve İnsan oğlunun atası olarak belirtilmiştir. Bu yüzden gökyüzüne yakın büyük iri gövdesiyle tuvale aktarılmıştır. Kayra Han'ın yeryüzünü yaratmasının ardından dokuz dalları olan bir çam diktiği ve bu dallardan dokuz kişinin türeyeceği belirtilmiştir. Çizimde Kayra Han'ın elinde bir çam çizilerek çama dokuz dal eklenmiştir. Sprey boya ve akrilik boya ile tuvale aktarılmıştır.

4.5. Umay Ana



Resim 16 : Sümeyra Dönmez “Umay Ana” 100x150 cm T.Ü.A.B.

Kişisel Arşiv.

Umay Ana, iyiliğiyle, güzelliğiyle, bereketliliğiyle ve çocukları korumasıyla, aynı zamanda çocuklar ağlarken Umay’ın gelmesiyle bebeklerin ağlamayı bıraktığı bilinmektedir. Çizimde de güzelliği ön plana çıkartılarak bir bebeği kucagında tutar vaziyette ve bebeği huzurlu bir şekilde uyurken resmedilmiştir. Umay’ın kanatlı ve üç boynuzlu olduğu belirtildiği için beyaz kanat ve üç boynuzlu olarak çizilmiştir. Kanatları olduğu için kuş kılığına girdiği bilinmektedir. Suyun altında olması her daim bebekler nerede olursa Umay oradadır göndermesi yapılmıştır. Yorum olarak çiçek, yaprak, gül ve balıklar ekleyerek

iyiliğin bereketin yanında yer aldıklarını zeytin ve dallar barışın sembolüdür bundan dolayı Umay'ın olduğu yerde hem barışın hem anlayışın olduğu da söylenebilir.

SONUÇ

“Türk milletinin en karakteristik özelliği sürekli hareket hâlinde oluşudur. Bu hareket Türkün coğrafyadan coğrafyaya, mekândan mekâna koşmasına neden olmuş ve arkasında birçoğu menkıbelere ve efsanelere karışmış bir destan külliyatı bırakmıştır. Denilebilir ki Türk tarihi, bu yönüyle bir destanlar tarihi, bir var oluşun ve her defasında yeniden dirilişin sembolüdür” (Çelepi, 2010: 264). Bu destanlar içinde Anadolu’da Türklüğün yeniden vücut bulduğu ve yeni bir medeniyet dairesinde kaleme aldığı abidevî eserler vardır. Bunlar aynı zamanda Anadolu’daki Oğuz Türklüğünün de hayat hikâyelerinin birer parçasıdır. Türk milletinin sürekli hareketi esas alan yaşam biçiminin destanlaşmış karakteridir. Aynı zamanda Anadolu’nun nasıl kazanıldığını gösteren birer tarihî vesikadır.

Mitlerin var olması sanatı ve bütün sanat ifade tarzlarını etkilemiştir. Aynı şekilde sanatta mitoloji üzerinde aynı değişim ve tarzlarını yaratmaktadır. Nasıl ki Zamanla insanlar değişiyor ise her şeyin de değişime uğradığı bir toplumsal yapıda mitlerin de zamanla değişime uğradığı bilinir. Her ne kadar mitoloji yapısını değiştirmiş olsa da varlığını daima sürdürmektedir. Günümüzde de mitolojik karakterlere medyalarda, filmlerde, dizelerde, sinemalarda, oyun alanlarında ve Resim sanatında yer verilmektedir.

Mitolojik karakterler Geçmişten İzler barındırırlar. Destanlarda geçen Kahramanlar hikayeler Türk milletinin yaşadığı zorlukları, göstermiş oldukları kahramanlıkları, zaferleri, yenilgileriyle kendi özümüzü Türklüğün doğuşu mu yansıtır. Sanatın üreticisi olan insan varlığından itibaren hep bir keşfetme duygusu ve arayış içinde olmuştur. Anlam veremedikleri olaylara durumlara mitolojik öğeler ile ilham vermişler ve daha anlamlı hale gelmiştir. Anlam yükledikleri olaylardan bir karakter tasviri oluşturmuş ve bu karakterlere fiziksel özellikleri ile ne işe yaradıklarından bahsedilmiştir. Bu bağlamda birçok sanatçının ilgisini çeken mitolojik karakterler ortaya çıkmıştır ve eserlerinde yer vererek kendi tarzlarıyla çizimlerine yansıtılmışlardır. Türk mitolojisi, zengin ve çeşitli karakterleriyle sanatçılara ilham vermiştir. Sanatçılar tarafından çeşitli teknik ve tarzlar kullanılarak tuvallere aktarılmıştır. Güzel sanatların modernleşmesiyle beraber, Türk mitolojisindeki karakterler, çağdaş ya da soyut tarzda resmedilmiştir. Sanatçılar yağlı ve akrilik boya gibi malzemelerle Türk mitolojisindeki karakterleri tuval üzerine aktarmaktadır. Bu malzemeler resme derinlik ve katman etkisi vererek mitolojik öğelerin ruhunu yakalamaya yardımcı olur. Türk mitolojisindeki karakterler simbolist sanat anlayışıyla da resmedilmiştir. Örneğin, Ülgen genellikle bulut, ışık ve doğa unsurlarıyla beraber cenneti simgeleyen parlak bir atmosfer tasvir edilir ve böylece karakterlerin özellikleriyle soyut bir tarzda ifade edilir. Ressamlar,

mitolojideki hikayeleri anlatmak için sahneleri tuval üzerinde oluşturmuştur. Örneğin, Ergenekon efsanesi, Türklerin yeniden doğuşunu simgeleyen bir manzara içinde karakterlerle birlikte betimlenebilir. Gelişen teknolojiyle birlikte ressamlar Türk mitolojisindeki karakterleri dijital ortamda da çizimlerini gerçekleştirmektedir. Bu karakterlerin daha modern ve dinamik bir görünüme kavuşmasını sağlamaktadır. Farklı tarzları ve teknikleri denemek için yeni olanaklar sunmaktadır. Sanatçılar, Türk mitolojisini kendi yorumlarıyla harmanlayarak, zengin bir görsel dille tuvalde ve dijital ortamda hayat bulmasını sağlamıştır. Bu eserler, hem modern sanat anlayışını hem de geleneksel öğeleri bir araya getirerek, izleyicilere özgün bir estetik deneyim sunmaktadır.

Tez de yer alan sanatçılardan Can Göknil, Türk sanatçısı ve yazardır. Tanrı Ülgen ve kuş ağacı eserleri, Türk mitolojisi ve doğa temalarını bir araya getiren özgün çalışmalar ortaya koymaktadır. Bir diğer sanatçı Bartu Bölükbaşı, modern Türk sanatçısı olarak mitolojik temalara dikkat çekmektedir. Özellikle eserlerinde yer alan mitolojik karakterlerden biri olan Mergen, onun sanatında önemli bir yere sahiptir. Bölükbaşının resimleri, Mergen'in farklı yönlerine hitap eder. Doğa ile olan bağı, avcılık sembolleri ve mitolojik unsurlarla doludur. Eserlerinde yoğun duygusal ifade ve sembolik öğeler dikkat çekmektedir. Böylece izleyiciye Mergen'in öğretilerini ve Türk mitolojisinin derinliklerini keşfetme fırsatı sunar. Sanatçı, Mergen'i sadece bir karakter olarak değil, aynı zamanda yaşamı anlamak ve derinlemesine yorumlamak için bir araç olarak kullanır. Bu bağlamda, eserleri kültürel ve toplumsal bir söylem oluşturmaktadır. Üçüncü olarak sanatçı Mor Than ele alınmıştır. Türk sanatçısı ve eser yayımlayıcısıdır. Atilla onun en bilinen eserlerinden birisidir. Mor Than, geleneksel ve çağdaş öğeleri birleştiren, toplumsal konuları ele alan bir sanat anlayışına sahiptir. Mor Than, eserleriyle genç sanatçılara ilham vermekte ve sanat dünyasında önemli bir figür olmayı sürdürmektedir. Bir diğer sanatçı Ertaç Altınöz. Fantastik tarzda illüstrasyonlar ortaya koyan bir ressamdır. Basılı yayınlara, kitap kapaklarına, film afişi gibi alanlarda çalışmalar yapmıştır. Beşinci olarak sanatçı Peter Paul Rubens Flaman Barok sanatın önemli Ressamlarından biridir. Manzara resimleri, mitolojik öğeler ve portreler içeren resimleriyle bilinmektedir. Rubens'in çizdiği "Tomris Efsanesi" eseri Boston Güzel sanatlar müzesinde yer almaktadır. Tezin başlıklarında yer alan diğer sanatçı, Mehmet Başbuğ resim dalı altında birçok ödülü olan, çok fazla sergilere katılan önemli sanatçılardan biridir. Resimlerinde kendine özgü çalışmalarıyla, Türk kültürüne ait geleneksel değerleri resimlerine yansıtmıştır. Dede Korkut, onun en bilinen eserlerinden biridir. Eser, Türk destanlarından olan Dede Korkut hikayelerinden esinlenerek ortaya konulmuştur. Başbuğ, farklı teknik ve tarzlar

kullanarak, zengin bir kompozisyon ortaya çıkarmıştır. Genellikle yağlı boya ile çalışmalar gerçekleştirmiştir. Mehmet Başbuğ'un eserleri, çağdaş sanat ortamında önemli bir konuma sahiptir ve genellikle de genç sanatçılara ilham kaynağı olmaktadır. Son olarak Timur kendi yapmış olduğu Emir Timur adlı eseriyle yer almaktadır. 14. Yüzyılın önemli Türk-Moğol liderlerinden biri olarak bilinir. Büyük bir imparatorluk kurarak Orta Asya'da etkili olmuştur. Emir Timur, Timur'un hayatı, siyasi stratejilerini ve fetihleri anlatan önemli eserlerden biridir. Bu eser, Timur'un askeri başarılarını ve devlet yönetimindeki yeteneklerini vurgulamaktadır. Eser, Timur'un yaşamış olduğu döneme ait önemli belgelerden biridir ve aynı zamanda tarihi kaynak olarak değerli bir eserdir. Timur'un hükümdarlığı adı altında mimari, sanat ve kültürel faaliyetler büyük bir gelişim göstermiştir. Bu eser, o dönemin sosyokültürel yapısını anlamamız adına yardımcı olmaktadır.

Tez çalışması sürecinde yapılan incelemeler sonucunda beş uygulama çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmalar karakter ağırlıklı fakat destanlarda geçen kurt gibi önemli karakterlere de yer verilmiştir. Bunlar şu şekildedir; Tanrı Ülgen, Umay Hatun, (Simurg) Anka Kuşu, Atilla, Kara Han, Alp Er Tunga, Tomris Hatun, Dede Korkut, Su İyesi ve Kurt Türk mitolojik karakterlerinin özellikleri hakkında detaylı bilgilere ve bunlar üzerinde Resim sanatı dalında dijital, plastik sanatlar ve minyatür sanatı dalında çizimlerini gerçekleştiren sanatçıların eserlerine yer verilmiştir. Çizimini gerçekleştirdiğim karakterlerde benim için daha dikkat çekici özelliklere sahip olmaları ve kendime göre duygularıma karşılık bulabildiğim mitolojik karakterleri ele aldım. Çoğunlukla akrilik boya kullanarak mitolojik karakterlerin resim sanatındaki önemine vurgu yapacak şekilde daha belirgin, daha dikkat çekici bir biçimde tuvale aktarılmıştır. Türk mitolojik karakterler, Türk sanatında çok özel ve derin anlamlara sahiptir. Bu mitolojik karakterler geçmişten izler barındırarak bugünüme kadar Türk kültürünün manevi değerlerini, yaşam biçimlerini ve inanç biçimlerinin yansımalarını taşımaktadır. Türk mitolojisi, kültürel mirasın ve toplumsal kimliğin bir parçasıdır. Resim sanatı, bu mitolojik karakterleri betimleyerek, Türk halkının kültürel zenginliğini ve geçmişini korumaktadır.

Resim sanatı, Türk mitolojik hikayeleri görselleştirerek anlatma yolunda etkili bir araçtır. Bu mitolojik karakterlerin betimlenmesi hem efsaneler hakkında bilgiler sunar, hem de izleyicilere öğretiler hakkında bilgiler verir. Türk mitolojik karakterler, insanlarda duygusal tepkiler uyandırabilir. Bu mitolojik karakterlerle kurulan bağ, izleyicilerin sanata daha derin duygularla bağlanmasını sağlar. Bu önemli noktalar, Türk mitolojik karakterlerin resim sanatındaki önemini, manevi ve kültürel değerlerini vurgulamaktadır. Sanat, bu Türk

mitolojik karakterlerin yaşatılmasında ve geleceğe en güzel biçimde aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Yazılı olan metinlerde geçen tasvirlerin özelliklerine bağlı kalınarak tuvalere ve kağıtlara aktarılmıştır. Yapılan çizimler üzerinde eklemeler yapılarak geliştirilebilir. Daha detaylı araştırma için Müzeler gezilerek Türklerin ayak bastığı Orta Asya bölgelerinde keşfe çıkılabilir. Sanat tarihçilerinden bilgiler edinilebilir. Bu tez içeriğinde çizimi yapılmamış olan diğer karakterlerde resim sanatı açısından yorumlanarak çizilebilir. Böylelikle karakterler üzerinde sanatçı kendi tarzını hayal gücüyle tuvaline yansıtmış olacaktır.

Kaynakça

Abdülkadir, İ. (1986). Tarihte ve Bugün Şamanizm, (3. baskı), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Aksoycuk, N. (2019). Emîr Timur, Kişisel Özellikleri ve Askerî Dehâsı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), 5.

<https://doi.org/10.33537/sobild.2019.10.2.1>

Arak, H. (2010). Kral Rother Ve Seyyid Battal Gazi Destanları'nda stanbul'u Fethetme Mücadelesi Struggles to Conquest Istanbul in the Epics King Rother and Sajjid Bathal Ghazi Hüseyin ARAK*. 33–43.

Arslan, A. A. (2007). Orta Asya Türk ve Amerika Kızılderili Şamanlarının Giysileri. Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni. Tam Metini içinde. In Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi. <https://doi.org/10.12981/mahder.952096>

Boratav, P. N ; Ergin, M.;Sepetçioğlu, M. N. (n.d.). Korkut-Ata Maddesi, İslam Ansiklopedisi C.6: 860-866, İstanbul: MEB. Dede Korkut Kitabı. İstanbul: Boğaziçi.Dedem Korkut'un Kitabı. İstanbul: İrfan.

Çelepi, M. S. (2010). Dânişmend-nâme'de rüyaların işlevleri. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-. 5, 5/1, 263–280.

Demir, N. (2006). Türk Kültüründe Destan Ve Battal Gazi Destanı. Turkish Studies - Language and Literature, 1(1), 116.

Demir, N. (2006). Dânişmend Gazi Destanı Hece yayınları, Hece Dergisi, Hece öykü Dergisi Resmi İnternet Sitesi.

Doç, Y., & Gögebakan, Y. (2013). Türk Mitolojisine Ait Unsurların Çağdaş Türk Sanatına Kaynaklık Etme Sorunu. Sanat ve Tasarım Dergisi, 1(12), 41–57.

Ergin, M. (n.d.). Dede Korkut Kitabı I, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları. <https://doi.org/10.19129/sbad.174>

Fidan, A. (2019). İslamiyet öncesi Türk destanları ve kutsal unsurları Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Issue 11).

Geybullayev, G. (1999). Türk Dünyası İncelemeleri dergisi Eski Türklerde Umay Tanrıçası. 215–218.

Göksu, E. (2016). Çift Başlı Kartal Ve Selçuklular. Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi, 5, 117–141. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usad/issue/28214/299565>

Gültepe, N. (2015a). Türk Mitolojisi . İstanbul: Resse.

Gültepe, N. (2015b). Yeni Araştırmalar Işığında Türk Mitolojisi, (5. baskı), Resse Yayınları, İstanbul.

Hacib, Y. H. (1979). Kutadgu Bilig. (çev. Reşit Rahmeti Arat). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karayel Gökkaya. E., K. C. E. (2020). . Alegorik Anlatım ve Rönesanstan Modernizme Batı Resminde Yansıması. Yüzüncü yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 49, 207-238.

Köksal, H. (2007). Battal Gazi Destanı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Necatigil, B. (1995). 100 Soruda Mitologya. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Ögel, B. (1971). Türk Mitolojisi 1-2. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ögel, B. (1989). Türk Mitolojisi I, Ankara: TTK. (Vol. 21, Issue 1).

Özgür, S. (2006). Şamanizm ve Can Göknil'in yapıtlarındaki izdüşümleri.

Roux, J. P. (2002). Türklerin ve Moğolların Eski Dini. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Sakaoğlu, S., ve Duymaz, A. (n.d.). İslamiyet Öncesi Türk Destanları, (13. baskı), Ötüken Yayınları, İstanbul. (p. 199).

Sanatlar, Z. E. L., Res, D., Dalkiran, A., & Tez, D. (2010). Çağdaş Türk Resminde ŞamaniSt EtkiLer.

Ümit Parsıl. (2021). Türk Mitolojisindeki Hayvan İmgisinin 1950 Sonrası Türk Resmindeki Yansımaları.

Yetkin, G. B. (2022). Rus Araştırmalarında ve Çalışmalarında Oğuzların Kahramansı Efsanesi Dedem Korkut Destanı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. <https://doi.org/10.52642/susbed.1106030>

Yıldız, N. (2009). “Türk Destancılık Geleneği”, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi. 7.

Yılmaz, G. İ. (2006). İslamiyet öncesi türk destanlarının tarihi açıdan değerlendirilmesi. 103.

7.1. Görsel Kaynakça

Resim 1: Can Göknil, Tanrı Ülgen ve Kuş Ağacı, 131x37cm, ahşap fırıncı küreği üzerine akrilik, 1994.

Resim 2: Can Göknil, Umay Hatun I, 25x25 cm, gravür, 1995 (renkli ve siyah beyaz).

Resim 3: Bartu Bölükbaşı ‘‘Mergen’’ illüstrasyon.

<https://www.instagram.com/p/COGClgYgKxm/?igsh=d3FkcmpqMGthMGJn>

(Erişim Tarihi: 01 Temmuz 2024).

Resim 4 : Bartu Bölükbaşı ‘‘ Tepegöz ve Basat’’ İllüstrasyon.

<https://www.instagram.com/p/CTAhNoCAbzS/?igsh=enZsZ3ZmbTJ6NDhu>

(Erişim Tarihi: 01 Temmuz 2024).

Resim 5: Havva Marta ‘‘Anka Kuşu’’ 90x100 cm. TÜYB. 2008.

<https://www.sanatgezgini.com/havva-marta-tuval-uzerine-yagli-boya-anka-1-19888>. (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023).

Resim 6 : Mor Than, "Attila" 176x255 cm, 1899.

<https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:MorThanFeastofAttila.jpg>. (Erişim Tarihi: 16 şubat 2024).

Resim 7 : Ertaç Altınöz, 2009, "Kara Han".

<https://www.instagram.com/p/B-DMQOjgaHJ/?igsh=NzVzaDV0Y3FyZDlv>. (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2023).

Resim 8 : Ertaç Altınöz, 2009, "Alp Er Tunga.

<https://www.instagram.com/p/B-DMQOjgaHJ/?igsh=NzVzaDV0Y3FyZDlv>. (Erişim Tarihi: 26 Haziran 2023).

Resim 9 : Peter Paul Rubens, "Tomris Efsanesi" eseri.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tomris>. (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024).

Resim 10: Mehmet Başbuğ, ‘‘Dede Korkut’’ 80x110 cm, T.Ü.Y.B, 2005.

https://www.instagram.com/p/Be4_-53AmVh/?igsh=MTNmam14cTcydHZuYQ. (Erişim Tarihi: 16 mayıs 2024).

Resim 11 : Emir Timur, Yağlı Boya Tablosu.

(Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2024).

Resim 12 : Sümeyra Dönmez ‘‘Kurt’’ 70x100 cm T.Ü.A.B. Kişisel Arşiv.

Resim 13 : Sümeyra Dönmez ‘‘Su İyesi’’ 70x100 cm T.Ü.A.B. Kişisel Arşiv.

Resim 14 : Sümeyra Dönmez ‘‘Alp Er Tunga’’ 70x100 cm T.Ü.A.B. Kişisel Arşiv.

Resim 15 : Sümeyra Dönmez ‘‘Kayra Han’’ 70x100 cm T.Ü.A.B. Kişisel Arşiv.

Resim 16 : Sümeyra Dönmez ‘‘Umay Ana’’ 100x150 cm T.Ü.A.B. Kişisel Arşiv.